ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 70 (2430)
5 верасня 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Ад Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў Саюза ССР з глыбокім смуткам паведамляюць працоўным Савецкага Саюза аб тым, што 3 верасня 1969 г. у Ханоі ў выніку цяжкага сардэчнага прыступу на 80-м годзе жыцця памёр выдатны дзеяч міжнароднага камуністычнага, рабочага і нацыянальна-вызваленчага руху, Старшыня Цэнтральнага Камітэта партыі працоўных В'етнама, прэзідэнт Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам, вялікі друг Савецкага Саюза таварыш Хо Шы Мін.

ПАРА СТУДЭНЦКАЯ

Студэнцкая пара — шчаслівая пара. Мабыць усё жыццё гэтыя хлопцы і дзяўчаты будуць помніць той светлы вераснёўскі дзень, калі яны ўпершыню сталі звацца студэнтамі.

Ім, дарэчы, пашанцавала ўдвая, бо пачатак іх студэнцкай біяграфіі супаў з пачаткам біяграфіі Гомельскага універсітэта, цяперашняй альма-матэр гэтых маладых людзей.

А цяпер канкрэтна пра тых, каго падцэліў аб'ектыў нашага фотакарэспандэнта П. Белавуса: Людміла Сарнацкая, якая стаіць злева, закончыла сярэднюю школу ў Рэчыцы. Яна паступіла на гісторыка-філалагічны факультэт. Аляксандр Галіцкі прыехаў з Буда-Кашалёўскага раёна — ён будучы фізік. Радзіма Ганны Бухавец — вёска Бывалкі Лоеўскага раёна. Ганна марыць стаць філолагам. З далёкай Астраханскай вобласці прыехала Таццяна Шарыпава, якая залічана на эканамічны факультэт. Раіса Папова і Мікалай Вядзернік — гамяльчане. Раіса будзе вучыцца на эканамічным, а Мікалай — на геалагічным факультэтах.

Шчаслівых вам студэнцкіх гадоў!

У ШУШЫ, ЛЯ ПАДНОЖЖА САЯН

Дзед Васіля Ціханавіча Лугавога — Міхаіл Мікітавіч Лугавы перасяліўся ў Сібір, у вёску Малінаўку Ніжне-Інгашскага раёна ў 1900 годзе з вёскі Панкратавічы Бабруйскага павета.

Зараз яго ўнук Васіль Ціханавіч працуе рэдактарам раённай газеты ў Шушанскім. Пра мінулае, сённяшняе і будучыню гэтых запаветных мясцін ён і расказвае ў гэтым артыкуле, які напісаны для сваіх землякоў, спецыяльна для газеты «Літаратура і мастацтва».

«Ты просіш, Маняша, апісаць сяло Шу-шу-шу... Сяло вялікае, у некалькі вуліц, даволі брудных, пыльных—усё як быць патрэбна. Стаіць у стэпе—садоў і наогул расліннасці няма...» — пісаў Уладзімір Ільіч Ленін з ссылкі сваёй сястры Марыі Ільінічне ў ліпені 1897 года.

У той час у Шушанскім было 254 сялянскія двары, царква, чатыры купецкія крамы, два кабакі, пачатковая школа на 30 дзяцей з адным настаўнікам. Невыпадкова гэтую глухамань царскі ўрад выбраў месцам ссылкі рэвалюцыянераў.

Шушанскае сёння—гэта добраўпарадкаваны пасёлак з радам роўных асфальтаваных вуліц, садамі. У цэнтры яго — прыгожыя будынкі гасцініцы, Дома Саветаў, Дома культуры, універмага, вузла сувязі. У пасёлку шэсць бібліятэк з кніжным фондам у 60 тысяч тамоў. У чатырох школах вучацца 2300 вучняў. Іх вучаць больш ста настаўнікаў. Кузняй кадраў земляробства стаў сельскагаспадарчы тэхнікум, які носіць імя У. І. Леніна і Н. К. Крупскай. У ім вучацца 800 чалавек на дзённым аддзяленні і 600 на завочным.

Жыхары пасёлка выпісваюць больш як дзесяць тысяч газет і часопісаў. А да рэвалюцыі на ўсю воласць прыходзіла ўсяго сем газет.

На сцэне Дома культуры часта выступаюць артысты Масквы, Ленінграда, Кіева, Хабараўска, Краснаярска, Абакана і многіх іншых гарадоў краіны.

Шушанцы любяць і музыку, і жывапіс. Тут нярэдка наладжваюцца выстаўкі карцін мясцовых мастакоў — Канстанціна Луканіна, Міхаіла Такарэнкі, Дзмітрыя Паўлава. У пасёлку ўжо многа гадоў працуюць музычная, мастацкая школы, у якіх вучыцца больш як 150 дзяцей рабочых, служачых і калгаснікаў.

Шушанскае — гэта роднае і блізкае кожнаму савецкаму чалавеку слова. Імя пасёлка ведаюць людзі ўсёй планеты. Больш як 170 тысяч чалавек штогод прыязджаюць сюды, каб паглядзець, дзе жыў і працаваў правадыр сусветнага пралетарыяту. А летась наведала ленінскія мясціны больш як 209 тысяч чалавек. Бясконцым патокам ідуць яны ў домікі, дзе жыў Ільіч, дзе ствараў план перабудовы жыцця прыгнечаных народаў. Наведвальнікі выходзяць адсюль узбагачаныя і натхнёныя бяссмяротнымі ідэямі. Яны пакідаюць у кнізе водгукаў запісы, поўныя глыбокай любві да вялікага Леніна, да створанай ім Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы. Запісаў, зробленых за 30 гадоў, 20 аб'ёмістых тамоў.

Ля Шушанскага створа на Енісеі больш як семдзесят гадоў назад, едучы ў ссылку на параходзе «Святы Мікалай», У. І. Ленін і яго паплечнікі Глеб Кржыжаноўскі і Васілій Старкоў правялі ноч ля кастра, марачы аб пераўтварэнні Сібіры.

Савецкія людзі, выконваючы запаветы Ільіча, на тым месцы зрабілі найвялікшы цуд. Дужыя маладыя рукі, што пісалі словы клятвы Ільічу, ля таго самага створа пабудавалі горад Дзіўны і перагарадзілі Енісей магутнай плацінай. Такой гідраэлектрастанцыі, якой будзе Краснаярская, няма ў свеце і па магутнасці, і па унікальнасці. Да 50-годдзя Кастрычніка дзіўнагорскія гідрабудаўнікі пусцілі першыя дзве турбіны і запалілі найвялікшае ў свеце сонца. Да ленінскага юбілею яны абавязаліся пусціць усе 10 турбін.

Услед за электрычным гігантам Дзіўнагорска разгортваецца будаўніцтва другога — Саяна-Шушанскай гэс на 6,5 млн. кілават. Цяпер гэтай лічбай савецкіх людзей не здзівіш. А 46 гадоў назад, адгукнуўшыся на ленінскі план электрыфікацыі краіны, шушанцы планавалі пабудаваць на рацэ Шуш гэс магутнасцю ў... 20 кілават.

У Шушанскае едуць людзі з усіх канцоў краіны, каб прыняць удзел у будаўніцтве горада-помніка У. І. Леніну.

Шушанскае ў рыштаваннях новабудоўляў. Куды ні глянеш — вежавыя краны падаюць будаўнікам цэглу, блокі, раствор; экскаватары пракладваюць траншэі пад фундамент новых будынкаў, снуюць МАЗы і ЗІЛы з цэментам, пяском, цэглай і іншымі грузамі.

Сотні юнакоў і дзяўчат працуюць на Шушанскай ударнай будоўлі. Яны прыехалі з Малдавіі і Грузіі, Казахстана і Латвіі, з берагоў Волгі і Амура, Абі і Лены. Іх не палохае Сібір, яе суровая зіма і гарачае лета, іх не палохае жыццё на першым часе ў палатках і вагончыках. Яны хочуць унесці свой уклад у будаўніцтва горада-помніка.

На будоўлі сустрэнеш людзей розных нацыянальнасцей. Горад-помнік будуе ўся краіна. Разумеючы важнасць і адказнасць даручанай справы, будаўнікі імкнуцца датэрмінова выканаць намечаны аб'ём работ, паднесці дастойны падарунак ленінскаму юбілею.

Да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна пасёлак Шушанскае набывае рысы сацыялістычнага горада.

Згодна з генеральным планам, у гэтай пяцігодцы будзе 60 тысяч квадратных метраў жылля. Узнімуцца прыгожыя, шматпавярховыя з усімі зручнасцямі дамы, камфартабельная гасцініца на 360 месц, дзве школы на 960 месц кожная, тры дзіцячыя сады на 780 месц, Дом піянераў, два кафэ, многа магазінаў. Будзе створаны комплекс спартыўных збудаванняў з гарадскім паркам і рачны вакзал. Уздоўж Енісея раскінуцца турыстычныя базы, праз раку Шуш на востраў адпачынку перакінуць масты.

Жылы масіў гарманічна будзе спалучацца з мемарыяльнай зонай. Ленінскія домікі прымуць свой першапачатковы выгляд. У зоне намечана аднавіць больш 30 дамоў з надворнымі пабудовамі, дзе экскурсанты ўбачаць адзенне, хатні рыштунак, сельскагаспадарчы інвентар канца XIX стагоддзя. Побач з запаведнай зонай раскінецца парк, у цэнтры якога стане помнік У. І. Леніну і абеліск з імёнамі ўсіх паплечнікаў Ільіча, якія адбывалі з ім ссылку.

Будзе пабудаваны будынак Дома-музея з лекцыйнай і экспазіцыйнай заламі.

Будаўніцтва Шушанскага разлічана на 20 гадоў. У другой палавіне гэтага перыяду з'явіцца навуковы гарадок. У ім размесцяцца інстытуты геаграфіі і грамадскіх навук Сібірскага аддзялення Акадэміі навук СССР.

Горад Шушанск і буйнейшая ў свеце Саяна-Шушанская гэс стануць вечным помнікам Уладзіміру Ільічу Леніну.

Васіль ЛУГАВЫ,
рэдактар газеты «Ленинская искра».

п. Шушанскае.

Будні АРХІТЭКТАРАЎ

ДА 25-ГОДДЗЯ ПЕРАМОГІ

Дваццаць першы кіламетр Маскоўскай шашы... Тут адкрыты сёлета мемарыяльны комплекс у гонар вызваліцеляў Беларусі — «Курган славы». Аўтары мемарыялу — народны мастак БССР А. Бембель, архітэктар А. Стаховіч, інжынер В. Лапцэвіч, скульптар А. Арцімовіч — зараз заканчваюць праектныя работы другой чаргі комплексу.

Пад курганам, з боку вёскі Слабада, будзе пасаджаны памятны гай. У цэнтры яго размесціцца кіназала з выставачным памяшканнем. Наведвальнікі змогуць паглядзець хранікальна-дакументальныя фільмы, прысвечаныя вызваленню Беларусі, пазнаёміцца з рэльефнай картай баёў. На п'едэсталы будуць падняты гарматы, з якіх воіны Савецкай Арміі вялі агонь па пазіцыях нямецка-фашысцкіх войск пад Мінскам.

У праектным інстытуце «Белгіпрасельбуд» вядуцца работы па перапланіроўцы і добраўпарадкаванні вёскі Слабада.

Работы над другой чаргой завершацца да 25-й гадавіны Перамогі.

АДРАС ВОПЫТУ—ГРОДНА

Больш дваццаці дэлегацый архітэктараў габывалі за апошнія два гады на Гродзеншчыне.

Чым жа цікавяцца яны тут?

Перш за ўсё генеральнымі планамі калгасных і саўгасных пасёлкаў, праектамі грамадскіх і гандлёвых цэнтраў, схемамі інжынерных сетак... Вывучаць вопыт дойлідаў Прынямоння едуць з Далёкага Усходу і Калінінграда, Куйбышава і Ліпецка. Часта бываюць тут і блізкія суседзі — брастаўчане і віцябляне, архітэктары Літвы і Латвіі.

Пра вопыт гродзенскіх архітэктараў і будаўнікоў расказвае вялікая фотавыстаўка, яму прысвечаны фільм.

Гродзенскаму вопыту перабудовы вёскі была прысвечана спецыяльная канферэнцыя. На гэту канферэнцыю архітэктары запрашалі практыкаў сельскай гаспадаркі.

Абмен вопытам — працэс двухбаковы. Вучацца ў гродзенцаў, вучацца і гродзенцы. Можна назваць нямала гарадоў і вёсак, куды за апошнія гады ездзілі па вопыт прынямонскія архітэктары. У падмаскоўных калгасах яны знаёміліся з метадамі індустрыяльнага будаўніцтва, на Львоўшчыне і ў Закарпацці — з новымі гандлёва-бытавымі цэнтрамі, у Латвіі — з механізацыяй работ на фермах, у Польшчы — з будаўніцтвам зон адпачынку...

Абласныя майстэрні «Белдзяржпраекта» атрымалі днямі пачэсны заказ ад Саюза архітэктараў СССР: зрабіць копіі найбольш цікавых праектаў для архітэктараў трыццаці абласцей РСФСР і Украіны.

ЦІКАВАЯ СТАРОНКА ГІСТОРЫІ

Мастацтвазнаўца, кандыдат архітэктуры Т. Чарняўская вярнулася з паездкі ў Пскоўскую і Наўгародскую вобласці з цікавымі матэрыяламі. Як вядома, наўгародскія і пскоўскія манастыры ахвотна запрашалі да сябе ў XVII стагоддзі беларускіх майстроў «ценинного дела»—каляровай керамікі. Беларускай кафляй аздаблялі пакоі, аконныя і дзвярныя праёмы, фасады дамоў. У Іверскім манастыры на Валдаі дагэтуль захавалася абкладзенае беларускай керамікай акно, такая ж кафля ёсць у Вяжыцкім манастыры пад Ноўгарадам. Узоры плітак, зробленых па рэцэптах беларускіх майстроў, экспануюцца ў Валдайскім краязнаўчым музеі. Т. Чарняўская зрабіла абмеры, скапіравала ўзоры на кафлі, найбольш цікавыя зняла на каляровую плёнку.

Вырабы беларускіх керамістаў высока цаніліся ў Маскоўскай дзяржаве. Адна з работ Т. Чарняўскай была прысвечана дзейнасці прадстаўнікоў беларускай «будаўнічай індустрыі» ў XVII стагоддзі ў Маскве. Зробленыя даследчыцай абмеры памогуць ёй у далейшых даследаваннях.

«ХАЦЕЛІ Б ПРАЦАВАЦЬ У ВАС...»

У ліпені група студэнтаў будаўнічага факультэта БПІ праходзіла вытворчую практыку ў Польскай Народнай Рэспубліцы. Мінчане наведалі новабудоўлі Варшавы, Гданьска, Гдыні, пабывалі ў праектных арганізацыях, былі прыняты кіраўніцтвам Польскага Саюза архітэктараў.

Цяпер польскія політэхнікі зрабілі візіт у адказ. Намеснік галоўнага архітэктара Мінска Я. Заслаўскі пазнаёміў гасцей з планамі развіцця беларускай сталіцы. У «Мінскпраекце» яны ўбачылі праекты новых дамоў, на домабудаўнічым камбінаце вывучалі прагрэсіўныя метады вырабу панеляў. Вялікае ўражанне зрабілі на будучых архітэктараў мемарыяльныя комплексы «Хатынь» і «Курган славы».

— Нашым хлопцам вельмі спадабалася ў вас, — сказаў на сустрэчы з мінскімі студэнтамі кіраўнік практыкі намеснік дэкана будаўнічага факультэта Варшаўскага політэхнічнага інстытута Эдвард Шыманскі. — Кожны з іх хацеў бы папрацаваць у Беларусі.

НАДЗЁННАЕ...

З кожным годам усё больш беларускіх архітэктараў прымаюць удзел у семінарах па надзённых праблемах будаўніцтва і архітэктуры, якія наладжвае праўленне Саюза архітэктараў СССР.

Сёлета архітэктары рэспублікі ўдзельнічалі ў рабоце семінараў па тэарэтычных праблемах архітэктуры, горадабудаванні, новых будаўнічых матэрыялах, ландшафтнай архітэктуры, грамадскіх будынках.

Звычайна ў семінарскія занятнкі ўваходзяць і экскурсіі па аб'ектах. Маршрут семінара «Архітэктура сельскіх населеных месц» праходзіў па Беларусі. Архітэктары знаёміліся з эксперыментальнымі пасёлкамі ў калгасах «Гвардыя», «Авангард», «Прагрэс», наведалі майстэрні «Белгіпрасельбуда». Кандыдат архітэктуры Э. Сакалоўскі выступіў на семінары з дакладам «Праектаванне і будаўніцтва жылых дамоў і грамадскіх будынкаў у сельскай мясцовасці», архітэктар В. Емяльянаў—з дакладам «Планіроўка і забудова эксперыментальных пасёлкаў у БССР».

Беларускія архітэктары атрымалі ў гэтыя дні запрашэнне прыняць удзел у рабоце яшчэ аднаго семінара — «Архітэктура транспартных збудаванняў».

СПРАЕКТАВАНА ІВАНАМ БОЎТАМ...

На скрыжаванні старой Нямігі і маладой Паркавай магістралі ўзвышаецца паралелепіпед Белпрампраекта. Тут, на пятым паверсе — невялікі пакой, дзе працуе Іван Іванавіч Боўт, які вось ужо гадоў восем узначальвае архітэктурныя сілы інстытута. Гаспадар кабінета—спакойны, мажны чалавек, гадоў пад сорак, — то працуе за кульманам, то паглыбляецца ў прынесеныя на подпіс паперы. Пасля — паездка на аб'екты. Карацей кажучы, рабочы дзень Івана Іванавіча перапоўнены...

У пяцьдзесят другім, калі ён прыйшоў у Белпрампраект, той напрамак у архітэктуры, які мы цяпер называем сучасным стылем айчыннага горадабудаўніцтва, толькі зараджаўся. І. Боўт разам з вопытнымі архітэктарамі С. Баткоўскім, Н. Шпігельманам браў удзел у праектаванні паліграфічнага камбіната, завода электронна-вылічальных машын, пазней — гадзіннікавага завода і іншых аб'ектаў. Гэта была для яго выдатная школа майстэрства, школа засваення асаблівасцей прамысловай архітэктуры.

У гэты перыяд станаўлення творчай індывідуальнасці І. Боўта з'явіліся і яго першыя самастойныя працы.

Хто з мінчан не ведае будынка зборачнага цэха гадзіннікавага завода? Ён удала вырашаны і ўпрыгожвае галоўную магістраль Мінска.

Тэндэнцыя нашай сучаснай архітэктуры ў праектаванні заводаў і фабрык, калі фармуляваць яе сцісла, характарызуецца прынцыпамі мэтазгоднасці, эстэтычнасці, камфартабельнасці. Возьмем, напрыклад, брэсцкі дывановы камбінат, які спраектавалі І. Боўт і Н. Шпігельман. Вытворчы корпус камбіната пакідае вельмі добрае ўражанне, дзякуючы дакладнай кампазіцыі. Тут удала скарыстаны вертыкалі лесвічных клетак—яны падкрэсліваюць элегантнасць прапорцый корпуса. Перад аўтарамі праекта камбіната стаялі складаныя праблемы: вырашэнне прамвузла, стварэнне будынкаў універсальнага тыпу, дакладнае заніраванне службаў і г. д. Для белпрампраектаўцаў гэта было сур'ёзным выпрабаваннем. Разам з І. Боўтам брэсцкі прамысловы вузел праектавалі архітэктары А. Афанасьева, Э. Бацян, Ж. Сахарава. Дойліды імкнуліся прадугледзець усё, каб рабочыя і інжынеры атрымалі сапраўды зручнае і прыгожае прадпрыемства. Экстэр'еры і інтэр'еры карпусоў, шматпавярховага «мазгавога цэнтра», прахадных, сталовых, канферэнц-залаў упрыгожаны дэкаратыўнымі пано, арнаментамі.

Не, не для прыгажосці стаіць кульман у кабінеце І. Боўта. Архітэктар шмат працуе. За апошні час ім (разам з В. Дудзіным) створаны СКБ-12—ці не самы высокі з будынкаў, які вырасце неўзабаве ў Мінску, робіць ён і рэканструкцыю БелАЗа (разам з А. Сагалавым і І. Некрашэвічам), спраектаваў элегантны «Белгіпрасельбуд», і яшчэ шмат будынкаў, якія неўзабаве ўпрыгожаць нашы гарады.

У. СЯЛІЦКІ.

СЕМІНАР ТВОРЧАЙ МОЛАДЗІ

У Оршы адбыўся семінар творчай моладзі Віцебшчыны, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. У ім прыняло ўдзел каля сямідзесяці маладых паэтаў, празаікаў, музыкантаў, мастакоў, артыстаў, навуковых супрацоўнікаў музеяў, вышэйшых і сярэдніх спецыяльных устаноў вобласці.

Гэты буйны прамысловы цэнтр невыпадкова быў абраны месцам для правядзення семінара. Орша багата рэвалюцыйнымі і працоўнымі традыцыямі.

Старшыня абласнога маладзёжнага творчага аб'яднання «Вяснянка» паэт Д. Сімановіч расказаў на семінары аб тым, як моладзь пераймае эстафету бацькоў, як яна ажыццяўляе запаветы вялікага Леніна.

Інструктар Віцебскага абласнога камітэта партыі Г. Гутва выступіў з дакладам аб задачах творчай моладзі і інтэлігенцыі па дастойнай сустрэчы ленінскага юбілею.

Удзельнікі семінара наведалі прамысловыя прадпрыемствы і культурныя ўстановы горада, сустрэліся з ветэранамі рэвалюцыі, ударнікамі камуністычнай працы, былымі воінамі і партызанамі Аршаншчыны.

У БРАТНІЯ РЭСПУБЛІКІ

У вялікую гастрольную паездку па рэспубліках Сярэдняй Азіі адправіўся эстрадны калектыў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Ён пабывае ў гарадах, раённых цэнтрах і кішлаках Казахстана, Узбекістана і Туркменіі, дзе пазнаёміць гледачоў з беларускім нацыянальным мастацтвам.

Цяпер у братніх рэспубліках выступае шмат беларускіх артыстаў. Эстрадная брыгада пад мастацкім кіраўніцтвам Г. Рыжковай знаходзіцца ў Казахстане, другая група артыстаў Белдзяржфілармоніі — у гастрольнай паездцы па Украіне і Малдавіі. Маракі і рыбакі Калінінграда знаёмяцца з выступленнямі ансамбля «Кругагляд».

Да паездкі ў Ленінград рыхтуецца артыстычная эстрадная брыгада пад кіраўніцтвам Р. Дзідзенкі.

ДРУГІ РАЗ У БЕЛАРУСІ

Другі раз прыязджае на гастролі ў Беларусь Горкаўскі тэатр камедыі. Першая сустрэча з брастаўчанамі і гродзенцамі адбылася два гады назад, сустрэча цёплая, гасцінная, якую і цяпер памятаюць у калектыве.

І вось тэатр зноў у Беларусі. Увесь жнівень калектыў выступаў у Магілёве. За месяц гастроляў было пастаўлена звыш 60 спектакляў, палавіна з іх — выязныя. У Бабруйску тэатр паказаў сем спектакляў, астатнія — у калгасах і саўгасах вобласці.

Цяпер гаркаўчане ў Віцебску. Заўтра камедыяй І. Штока «Старая дзева» пачынаюцца яго гастролі ў горадзе над Дзвіной.

У Віцебску тэатр будзе выступаць да 21 верасня. Яго спектаклі ўбачаць таксама многія сельскія гледачы.

Аляксей РУСЕЦКІ

СЛАЎСЯ, ЧЫРВАНЬ ЖЫЦЦЯ!

Роздум пра сённяшні свет і падзеі на Зямлі і ў космасе складае змест маёй паэмы «Маналог Зямлі», якая будзе апублікавана ў кастрычніцкай кнізе часопіса «Полымя».

Прапаную ўвазе чытачоў заключныя радкі гэтай паэмы.

АЎТАР.

Слаўся, чырвань жыцця,
мудры лозунг і стрэл,
што лагічны, як слова твае,
рэвалюцыя;
не пяшчоту ў маленстве,
а вылюдкаў лютыя
кулі сустрэў.
Рэвалюцыя — ўсім
з нараджэння свет існы,
з зямлёй працы, дабра,
з небам мары вялізным;
з нараджэння ўсім роўнае Сонцу
імя, —
з гэтым сцягам ідзе,
крокі ўдалеч грымяць.
Жыцця побыт змяняецца й свету
будова
правам працы, здабытым
у барацьбе;
ды ці жыць мусяць
хцівыя душы нанова!
Колькі іх,
душ драпежных спрабуе сябе
ахрысціць рэвалюцыі імем
і словамі!
Раскрываецца з часам іх злое
нутро
і відушчым відны іх намеры,
імкненне
перад памяццю
першых яе змагароў,
перад ленінскім чыстым
свячэннем.
Нашай праўды змаганнем
з прыгнётам, маной
свет увесь
да глыбінь людскіх сэрцаў
падзелены,
ён трывогай гудзе і надзеяй маёй;
дарагая Зямля,
усміхніся Леніным!
Палымянай мяжою
падзелены свет;
і падзелены статак машын,
нетраў сховы,
акіяны і атамы
выбуховыя,
накірунак ракет.
Волат Антрапас,
што табе дзіўнае сніцца,
явай мара якая ўваччу паўстае!
Ці ж драпежным зашмат
не дасталася хціўцам
з зорнай моцы твае!
Кожны дзень куляў свіст,
роў сапла, бомбаў грукат,
адпаведна дакладных і лекцый
і кніг,
на Зямлі ў поўнай сіле старая
навука
забіваць
чалавека,
жывое —
усіх
днём і ўночы,
на досвітку, з промнем
світальным...
О браты ў высях зор,
хоць зірніце здаля,
хто вы там,
паўзуны ці, як мы, вертыкальныя,
ці не страціла розум Зямля!
Смерці ўзважаны кожнаму тут
мегатоны, —
кожнай пары няўрымслівых
крылаў,
вачэй,
нашым краскам,
сябрам лапушыстым зялёным...
Ды жыццё, яго лёс, як ніколі
яшчэ,
ашчаджаюць усюды,
як свой, асабісты,
сіла, розум, сумленне Зямлі —
камуністы.
У змаганні за ісціну, ў далечы год
ці ж здолее хто сілу розуму гэту!
З ёй набудзе ўсё шчасце сваё
людскі род,
бо сцвярджаецца з ёй
Зямля новага свету.
Сніць яна з цяплынёю людской
камяні,
веліч думак і спраў,
спеў вясны шматгалосы,
вецер чысты,
блакітныя воды, нябёсы
і лістоту тваю,
камунізм.
Слаўся, дрэва жыцця,
шпарка парасткі гоніць
да свяціл твой чырвона-зялёны
імпэт,
не дарма шапаціць
твае лісце-далоні
ля далёкіх планет!

ЗАПРАШАЕ ЖЫТОМІРСКІ ТЭАТР

Заўтра ў Мінску ў памяшканні Дзяржаўнага рускага тэатра імя М. Горкага спектаклем «Майская ноч» пачынае гастролі Жытомірскі дзяржаўны ўкраінскі музычна-драматычны тэатр імя 50-годдзя Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Вось што расказаў карэспандэнту газеты «Літаратура і мастацтва» галоўны рэжысёр тэатра Віталій Паўлавіч Толак:

— Сёлета наш тэатр адзначае сваё дваццаціпяцігоддзе. Сфарміраваны ён быў у час вайны, калі ў толькі што вызваленым Жытоміры 1 студзеня 1944 года сабралася трупа артыстаў, каб даць першы канцэрт для воінаў-вызваліцеляў. З канцэрта мы і пачалі. Вядома, ніякіх традыцый у нас не было. Пачаў складацца новы, сапраўды дружны калектыў мастакоў-аднадумцаў. Да нас прыйшоў увесь першы выпуск Кіеўскага тэатральнага інстытута, а за ім — выпускнікі творчых вну Харкава і Днепрапятроўска. Неўзабаве мы паказвалі ўжо некалькі спектакляў. Рэпертуар стараліся скласці так, каб у ім былі лепшыя творы нацыянальнай драматургіі. Менавіта тады ў нашым тэатры загучалі «Наталка-Палтаўка» і «Ой, не хадзі, Грыцю, тай на вечарныцы...».

Сярод нашых цяперашніх артыстаў ёсць майстры, якія ў той час былі актыўнымі стваральнікамі тэатра. Гэта заслужаныя артысты рэспублікі К. Цімашэнка і А. Каваленка, артысты В. Лупа, А. Крулікоўская, Л. Мальчук. Акцёрскай моладзі ёсць чаму павучыцца ў гэтых вопытных і цікавых мастакоў.

Калектыў тэатра прысвячае гістарычнай даце — 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна — новыя спектаклі і аднаўляе драму М. Пагодзіна «Крамлёўскія куранты», якая заўсёды карыстаецца вялікай папулярнасцю ў гледачоў.

У тэатра ёсць свой аўтарскі актыў—драматургі, з якімі мы працуем у творчай садружнасці. Далёка за межамі Украіны вядома імя Міколы Заруднага. Назвы яго п'ес — на афішах многіх тэатраў краіны. З ім у нас добры кантакт. На нашай сцэне ідуць яго драматычная паэма «Сінія росы» і музычная камедыя «На сёмым небе» (музыка А. Кос-Анатольскага). Супрацоўнічае з намі драматург Іван Рачада і маладыя аўтары, чые работы папаўняюць рэпертуарны партфель тэатра.

Мінскі глядач, апроч спектакляў, якія я назваў, убачыць «Хітрую закаханую» Лопэ дэ Вэгі з музыкай В. Цімінскай, «Наталку-Палтаўку» І. Катлярэўскага з музыкай М. Лысенкі, «Кацярыну» Т. Шаўчэнкі з музыкай М. Аркаса, аперэту Л. Лядавай «Пад чорнай маскай», «Цыганку Азу» М. Старыцкага. Многія з гэтых твораў мінчане, напэўна, ведаюць па пастаноўках іншых тэатраў. Але мы, працуючы над імі, стараліся асэнсоўваць іх па-свойму. Асабліва асцярожна ставімся да музычных твораў, захоўваючы ўсё хараство арыгінала. У нас вельмі цікавая аркестравая група пад кіраўніцтвам Г. Аганезава, ёсць таленавітыя спевакі з чыстымі і маляўнічымі галасамі.

Хвалюемся. Хочацца, каб гледачы не расчараваліся.

СКАРБЫ ЗЯЛЁНАЙ АРХІТЭКТУРЫ

Спрадвеку людзі займаюцца штучнымі пасадкамі зеляніны. Лесапаркі, паркі і сады сустракаліся ў розных пасяленнях яшчэ ў часы сівой мінуўшчыны. У гістарычных і літаратурных крыніцах, якія дайшлі да нас, ёсць упамінанні аб раскошных садах старажытных гарадоў Вавілона, Персіі, Грэцыі, Рыма. Вісячыя сады царыцы Семіраміды лічацца адным з цудаў старажытнага свету.

У нас у народзе кажуць: лясы і воды — краса прыроды!..

У Беларусі налічваецца каля 250 старых паркаў. Многія з іх пакідаюць незабыўнае ўражанне. Векавыя дрэвы разрасліся. Іх кроны спляліся. Сонечныя праменні, быццам залацістыя коп'і, прабіваюцца праз зялёны шацёр. Улетку сонца шчодра залівае аксамітныя палянкі, сярод якіх узвышаюцца магутныя дубы, а вакол чынна і строга стаяць разгалістыя клёны, ажурныя ясені, духмяныя ліпы, суровыя елкі. А як прыгожа, калі спалучаюцца дрэвы і вадаёмы! Кучаравыя вербы схіляюцца над сажалкай, быццам красуні над люстэркам!..

Дзівосныя спалучэнні фарбаў, форм і памераў — палітра прыроды падпарадкавана волі чалавека-мастака. Многія з паркаў — вынік творчай карпатлівай сумеснай працы архітэктараў, садаводаў і вучоных батанікаў. Ёсць сапраўдныя шэдэўры сярод помнікаў зялёнай архітэктуры мінулага.

У мастацтве прыгожага садоўніцтва існуюць два стылі — рэгулярны і ландшафтны. Паркі рэгулярнага стылю спланаваны строга геаметрычна. Яны рэзка адрозніваюцца ад суседняй мясцовасці. Іх кампазіцыя (пры розных архітэктурных рашэннях) падпарадкавана прамой лініі. Дэкаратыўныя элементы — роўныя алеі, падкрэсленыя шпалерамі з аднолькавых раслін, фігурка падстрыжаныя кусты, акуратныя газоны, кветнікі. Усё гэта дапаўняецца элементамі малых архітэктурных форм (фантаны, альтанкі, лесвіцы, галерэі, нішы, порцікі і г. д.). На змену гэтай пышнай, шмат у чым надуманай дэкаратыўнасці зялёнай архітэктуры першай палавіны XVIII стагоддзя прыйшла ўрачыстая прастата, натуральная чароўнасць, прыродная маляўнічасць паркаў ландшафтнага стылю. Іх планіроўка грунтуецца на выгнутай плаўнай лініі. Свабодна размяшчаюцца сцежкі, раўчукі (а не фантаны!), люстэркі сажалак і азёраў, калейдаскапічная гама кветак, утульныя палянкі, «натуральныя» ўзлескі... У ландшафтных вырашэннях майстры зялёнай архітэктуры шырока выкарыстоўваюць характэрныя асаблівасці мясцовасці — пагоркі, яры, схілы, натуральныя дрэвастоі, гаі, зараснікі. Не абыходзяць увагай і дзікія адзіночныя валуны, сціплыя на выгляд крыніцы, закінутыя калодзежы, дрэвы, якія адмыслова зрасліся.

У нас на Беларусі пераважаюць паркі менавіта ландшафтнага стылю.

Прыгожая і маляўнічая Браслаўшчына! Азёры, салаўіныя гаі, утульныя старадаўнія пасёлкі і цудоўныя паркі — сапраўдныя скарбы гэтага кутка Беларусі. На светлым беразе возера Дрывяты ёсць цудоўны парк. Некалі ён належаў графу Патоцкаму. Пасля перайшоў у валоданне графа Плятара. Цяпер тут гаспадар — працоўны чалавек.

Скарбніца зялёнага фонду рэспублікі — старадаўні парк у Гомелі, які калісь належаў князю Паскевічу. У гэтым парку стаіць прыгожы палац. Майстэрская кампазіцыя зеляніны і кветак, мясцовых парод дрэў і экзатычных раслін здзіўляе казачнай прыгажосцю. Невялікі вадаём узбагачае ландшафт, стварае блізкія і далёкія перспектывы. Тут — каля 60-ці розных парод дрэў. Апрача беларускіх дубоў, клёнаў, сосен, ліп сустракаеш выхадцаў з Міжземнамор'я, Амерыкі, Далёкага Усходу. Калі праходзіш алеямі, здаецца, быццам вакол цябе дзівоснае зялёнае мора.

Краса і гордасць Міншчыны — старадаўні Нясвіжскі парк. Яго плошча больш за сто гектараў. Калісьці магнат Радзівіл прымусіў працаваць тут бяспраўных беларусаў — капаць сажалкі, раўняць схілы, рабіць сцежкі і алеі, садзіць дзівосныя заморскія расліны. Вось адкуль ідуць адбіткі розных цячэнняў і моднасцей паркавай справы — стары, новы, англійскі, японскі сектары... Ужо самі назвы гавораць пра розныя наследаванні. У цэнтры парку, дзе ліпавыя алеі перасякаюцца кляновай, адкрываюцца перспектывы з відамі на возера. Уражваюць групавыя і адзіночныя пасадкі дубоў, елак, таполяў. Ёсць тут і рэдкі экземпляр пірамідальнага дуба. У гэтым паркавым ансамблі спалучаюцца 84 віды лісцвяных дрэў і 18 відаў хвойных парод.

Старадаўні парк пейзажнага стылю ёсць у вёсцы Грудзінаўка Быхаўскага раёна. Апрача мясцовых відаў раслін, тут прыжыліся заходняя туя родам з Амерыкі, лістоўніцы з суровай сібірскай тайгі, таполі з далёкай Канады. І парк гэты, і сажалка ў ім створаны рукамі прыгонных умельцаў.

У Парэцкім лясніцтве Пінскага лясгаса ёсць 60-гектарны парк, у якім сабрана вельмі рэдкая калекцыя розных дрэў. Тутэйшыя унікумы — дзівоснае цюльпанавае дрэва і балотны кіпарыс. Іх выявілі і апісалі навуковыя супрацоўнікі Акадэміі навук БССР Барыс Мартыновіч і Васіль Анціпаў.

Арыгінальныя пейзажныя паркі дома адпачынку «Савейкі» і вёскі Манькавічы на Брэстчыне. Простая і выразная, блізкая да прыроды ландшафтная планіроўка, удалыя кампазіцыйныя рашэнні прыемна спалучаюцца з мясцовасцю, упісваюцца ў яе. Удала падабраны дрэвы — з разлікам, каб адценні лісця кожнай пароды кантраставалі. Улічана таксама розніца ў формах і памерах крон.

Сем старых паркаў — шэдэўраў зялёнай архітэктуры ёсць на Гродзеншчыне. Сярод іх — парк «Усялюб», у якім больш за 30 розных парод дрэў, Мірскі парк, у якім больш чым сорак відаў дрэў, парк саўгаса «Вялікае Мажэйкава», выключна цікавы кампазіцыйнымі рашэннямі парк саўгаса «Вердамічы» з багатай калекцыяй дрэў і кустоў. Каштоўны пейзажны парк дзіцячага санаторыя ў Свіслачы і рэдкі па прыгажосці парк санаторыя «Свяцк». А ў Воранаўскім раёне ёсць стары мемарыяльны парк, які памятае Адама Міцкевіча.

Усе нашы паркі — народны скарб. І, ствараючы шматлікія новыя, уносячы ў паркавую архітэктуру сваё разуменне прыгажосці, мы не павінны, не маем права забывацца на спадчыну — на тое, што створана дзядамі і бацькамі.

На жаль, многія старыя паркі вельмі запушчаны.

— У пасёлку Шэметава, у 12-ці кіламетрах ад Свіры, — сведчыць вучоны-батанік Вагіпаў, — я знайшоў рэшткі пейзажнага парку. Тут мноства пнёў. Валяюцца кражы ад старых лістоўніц. Векавая ліпа распілавана на чурбакі. Балюча глядзець на гэта...

Амаль зніклі старыя паркі каля Іўя, пад Івянцом, у Воранаўскім раёне. Маюць патрэбу ў клапатлівым доглядзе Нараўлянскі, Галоўчыцкі, Барысаўшчынскі, Барбараўскі, Магілёўскі паркі. Трэба рэканструяваць Навагрудскі, Усялюбскі, Браслаўскі паркі і Шчомысліцкія гаі.

Скарбы зялёнай архітэктуры не павінны прападаць. Яны павінны служыць людзям — будаўнікам камунізма.

Г. МАРГАЙЛІК,
кандыдат біялагічных навук, навуковы супрацоўнік Інстытута батанікі АН БССР.

КІНО

ПРАЗ ДЗЕВЯЦЬ МОРАЎ І ДВА АКІЯНЫ

І НА гэты раз, як заўсёды, у аператара Віктара Шаталава была кінакамера і набор аб'ектываў. І на гэты раз ён меў прыкладны план здымак. Праўда, наперадзе вандроўка па дзевяці морах і двух акіянах. Але хоць для дакументаліста такія рэйсы — не частыя, яны таксама прафесіянальна абгрунтаваныя. Незвычайным было тое, што В. Шаталаў у экіпажы танкера «Героі Брэста» быў дублёрам другога штурмана карабля.

Цяпер мы сядзім з ім у зале праглядаў студыі «Беларусьфільм» — экран паказвае тое, што было жыццём і працай кінааператара В. Шаталава цэлых 162 сутак на хвалях і ў штылявым блакіце Чорнага, Мармуровага, Эгейскага, Іанічнага, Адрыятычнага, Саргасава, Карыбскага... Віктар Міхайлавіч хвалюецца і спрабуе нешта растлумачыць: у Лондане члены экіпажа былі гадзіны са дзве, не больш, і камера амаль усе дзве гадзіны здымала і здымала. «А туман, разумееш, той самы брытанскі туман, калі здымаць цяжка...»

На экране — вялізная скала, з якой можна кантраляваць шырокі абшар мора, і той, супрацьлеглы бераг. Гібралтар. Горла, праз якое не прайсці, калі гэтага не захоча гаспадар скалы. Цяпер там гаспадаром — Брытанія. Вось ён, англійскі томі, — нібы лялька, крочыць каля гарматы. «Не, бадай, лялькай яго не назавеш, — удакладняе В. Шаталаў, — ён трошкі акцёрствуе, бо добра ведае, што гэта азначае: томі ў Гібралтары...»

Стужкі пакуль што не разабраны ні тэматычна, ні па маршрутах. Скрынкі чаргуюцца нечакана — кубінцы на борце «Герояў Брэста» і адразу ж шторм на Атлантыцы, калі экіпаж у аўрале... Рэжысёр В. Шаталаў цяпер творча асэнсоўвае матэрыял, які прапанаваў яму В. Шаталаў-аператар. Мантажнае вырашэнне будучых фільмаў і настрой у кадрах, каляровыя «стыкі» і тэматычныя вузлы, кантрапункты па сэнсе і па выяўленчых сродках... Гэта паглынае ўвесь час чалавека, які мог бы, здаецца, проста скласці прыстойны фільм аб тым, як з Новарасійска ў чарговы далёкі рэйс выпраўляецца танкер, якія порты ён наведвае, што робіць экіпаж у часе вахт і ў вольныя гадзіны... «Не! Дзённік, вядома, зрабіць лягчэй, — пярэчыць В. Шаталаў. — Але я так многа пабачыў, так многа абдумаў, што адчуваю патрэбу выказацца больш грунтоўна. Пра рамантыку і суровыя будні, пра грамадзянскі сэнс службы на вялікім караблі далёкіх маршрутаў, пра тое, як ад юнацкіх летуценняў чалавек ідзе да штодзённай марской працы... Так, марская праца!»

Трэба спадзявацца, што В. Шаталаў здолее па-мастацку асэнсаваць гэты сапраўды вялікі матэрыял. І той, што пакуль захоўваецца ў скрынках са стужкай, і свае багатыя падарожныя дзённікі. На стале ў Віктара Міхайлавіча стосы кніжак — А. Грын і лоцыі двух акіянаў і дзевяці мораў, Афанасій Нікіцін і лісты ад сяброў з Кубы, карты з тонкімі лініямі маршрутаў «Герояў Брэста» і... І позна ўначы гарыць лямпа — аператар складае сцэнарны план новай работы.

Але першы фільм з гэтага матэрыялу ўжо адгалінаваўся і пачаў самастойнае жыццё на экране — дакументальны каляровы нарыс у адной частцы «Я — танкер «Героі Брэста». Дэманструецца ён толькі дзесяць мінут.

Не ведаю, якім чынам гэта дасягаецца, але ў мяне засталося ўражанне, што я таксама хоць на хвіліну глынуў акіянскага ветру і заплюшчыў вочы ад бязлітаснага ззяння сонца над бязмежнай прасторай вады. Фільм далучае гледачоў да рамантыкі марской службы — аўтар як бы спыняе моманты таго хараства прыроды і руху, якія магчыма пабачыць толькі ў далёкім падарожжы. Ну, і, канечне ж, тут з'яўляецца альбатрос — птушка, якая спадарожнічае крылатым марам хлопчыкаў і сустракае стомленых працай маракоў. Не, у дадзеным выпадку гэта зусім не банальны і абавязковы штрых — В. Шаталаў надзвычай дакладна выбірае акцэнты і дэталі, якія спачатку могуць успрымацца як даніна «марской тэматыцы» наогул. І тут жа ён абрывае сябе на паўслове (ці, скажам, на паўкадры), каб толькі падштурхнуць нашу фантазію, каб мы, гледачы, нешта ўспомнілі і аб нечым падумалі, бо хто ж, зрэшты, з нас не збіраўся хоць адзіны раз перасекчы экватар! Такі ў яго стужцы і альбатрос.

Наперадзе — акіян. У рэйсе танкер «Героі Брэста».

Галоўны ход мантажнай думкі скіраваны на тое, каб перад намі на экране прадстаў сучасны — прыгожы ва ўсіх сваіх формах, імклівы, тэхнічна і эстэтычна мэтазгодны ў кожнай дробязі — карабель. Глядзець на яго, калі ён пакідае, скажам, порт прыпіскі Новарасійск пад гукі гімна, прысвечанага спецыяльна танкеру «Героі Брэста», — прыемна. Адчуваеш, што гэта сапраўды ўрачыстыя хвіліны. А потым ён прабіваецца праз штормы або тыднямі плыве па ціхім моры без берагоў, горда несучы на борце гэтыя літары — «Героі Брэста». І — чырвань нашага сцяга неяк асабліва падкрэслівае важную думку фільма: карабель не проста выконвае работу, цягаючы па марах і акіянах тысячы тон грузу, а яшчэ і заўсёды застаецца часткай савецкай тэрыторыі. Тут — нашы законы і наша мараль. Тут беражна і, можна сказаць, з падкрэсленай павагай ставяцца да самага дарагога куточка карабля — да невялічкага музея абароны Брэсцкай крэпасці.

Добра зрабіў В. Шаталаў, што «зазірнуў» у гэтую карабельную каюту, даўшы наплывам і кадры кінахронікі, якія захаваліся з часоў другой сусветнай вайны. Яны арганічна ўплецены ў тканіну твора, бо і на марах, і на акіянах танкер сустракае часам узброеныя караблі і самалёты з бомбамі на борце... Вайна — гэта і рэха мінулага, і перасцярога цяперашняй пары. Аператар-рэжысёр вельмі тактоўна закранае гэтае актуальнае пытанне дня і ўсім ходам фільма абуджае ў аўдыторыі змястоўны роздум аб патрыятычным абавязку кожнага з нас.

Экватар за бортам. Дыялог капітана Канстанціна Арлова з Нептунам — машыністам Уладзімірам Кузьміным.

Лондан. Каля магілы Карла Маркса.

Як гэта выглядае на экране? За кадрам голас называе імёны абаронцаў цытадэлі над Бугам — «Сядоў, Грутаў, Багалюб, Іваноў, Сцяпанчыкаў...» І гэтыя прозвішчы нібы ляцяць наўздагон за караблём, быццам яны таксама ў спісе экіпажу «Герояў Брэста». І з'яўляюцца буйныя планы — магутная сіла ў гэтым стальным ланцугу, на якім цяжкі і трывалы якар узнімаецца на палубу. Штурман аддае каманду: «Поўны наперад!» І хваля, як расплаўлены метал, кідаецца на борт танкера. Праз мірыяды пырскаў — гарачае і асляпляльнае сонца... Рэйс пачаўся.

На экране ўсё гэта зманціравана кароткімі планамі, па-мастацку суладна і моцна ўплывае на роздум і на настрой залы. Відаць, не так лёгка было В. Шаталаву падбіраць гэтыя кадры, каб колер не выглядаў сусальна, а вобразная думка не згубілася ў наборы эфектных інфармацыйных здымкаў.

На мой погляд, менавіта ў гэтым напрамку — мэтазгоднага мантажнага падбору матэрыялу і яго асэнсавання ў плане вобразным і літаральным — і ёсць першая ўдача фільма.

Дакладна скарыстана аўтарам песня Андрэя Пятрова «Зямля людзей». Не толькі, як мелодыя, якая нібы і нарадзілася для таго, каб гучаць над марской прасторай. Тут «працуюць» на тэму і вобразную сутнасць экраннага апавядання і словы. Ёсць такія радкі — «Вы в огонь ушли навсегда, вы в легенду ушли навсегда... Как любили вы жизнь, её соль и цветы, а теперь...» Гэта таксама нясе па мерыдыянах і паралелях танкер «Героі Брэста». І жменю зямлі, абпаленай вайною тады, у сорак першым, у чэрвені...

А на экране жанчына з дзіцём ва ўтульнай калясачцы на вуліцы Гібралтара, і — імгненны мантажны пераход — усмешлівы італьянец выціскае лімонны сок на вустрыцу. На экране танкер разварочваецца ў бухце... Раптам вучэбная трывога: матросы ў спецыяльных касцюмах пачынаюць выратавальныя работы на караблі, які гойдаецца на хвалях...

Зноў выяўленчыя сродкі спалучаюцца з музыкай і словам, каб стаць яркай кінематаграфічнай метафарай. За ёй — роздум аб тым, як мінулае і сённяшняе непарыўна звязаны ў радасці і трывозе, у надзеі і канфліктах сучаснасці.

Так пабудаваў свой першы, паўтараю, зроблены з вялікага знятага матэрыялу фільм Віктар Шаталаў. Я мог бы сказаць, што экран у часе прагляду стужкі «Я — танкер «Героі Брэста» часта прымушае з захапленнем сачыць за тым, як прыгажун-карабель пачынае паядынак з ваяўнічай стыхіяй акіянскай вады, як раптам ты і сам адчуваеш сябе пад трапічным ліўнем, як нечаканая цішыня прымушае цябе ўспомніць нешта запаветнае і дарагое... Мабыць, гаварыць аб гэтым няма патрэбы, бо ўсё адно не перадасі і не перакажаш стужку, створаную на падставе дакументальных здымак. Карціну варта паглядзець. Яна цікавая і патрэбная, яна паэтычная і па-майстэрску арганізаваная. Дапамагалі В. Шаталаву літаратар Л. Лучкін і рэдактар Р. Раманаў.

І яшчэ адно скажу: фільм сведчыць аб тым, што далёкае падарожжа за дзевяць мораў і два акіяны было вельмі карысным для В. Шаталава, бо мы бачым, як узмужнела і па-грамадзянску пасталела майстэрства гэтага цікавага і дапытлівага мастака. Падарожжы вучаць і гартуюць.

Барыс БУР'ЯН.

НА ЭСТРАДЗЕ ПАРКУ

У Гомельскім парку імя Луначарскага ў нядзелю бывае асабліва людна. Прыемна адпачыць у засені векавых ліп і клёнаў. Але не толькі гэта прыцягвае гамяльчан у старажытны парк. Наведвальнікам палюбіліся вясёлыя песні, іскрыстыя танцы самадзейных артыстаў, якія прыязджаюць сюды са справаздачнымі канцэртамі. На эстрадзе парку выступілі ўжо самадзейныя калектывы Буда-Кашалёўскага, Добрушскага, Жлобінскага, Калінкавіцкага, Кармянскага, Лельчыцкага, Мазырскага і іншых раёнаў.

У гэтую нядзелю гасцямі гамяльчан будуць самадзейныя калектывы Ельскага раёна.

Я. КАЛЯДА.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

КУЛЬТУРА. ФАНТАЗІЯ. ГУСТ

Чвэрць стагоддзя кнігі Народнай Польшчы

ВЫСТАЎКА кнігі, графікі, плаката, прысвечаная 25-годдзю Польскай Народнай Рэспублікі, паказана ў Мінску. Яна цікавая для мастакоў, паліграфістаў, усіх аматараў кнігі і красамоўна сведчыць пра ўздым выдавецкай справы ў сучаснай Польшчы. Нездарма палякі кажуць пра «кніжную рэвалюцыю» — у сучаснай польскай кнізе цудоўна адлюстраваны сацыяльныя і эканамічныя заваёвы краіны за апошнюю чвэрць стагоддзя.

Пасля другой сусветнай вайны польскім выдаўцам трэба было аднавіць кніжныя фонды, знішчаныя гітлераўцамі на 75 працэнтаў. Вырашалася, зразумела, не толькі гэтая задача. Трэба было забяспечыць чытачоў выданнямі твораў класікаў марксізма-ленінізма, грамадска-палітычнай, навуковай літаратурай, падручнікамі.

У параўнанні з 1938 годам тыражы ўсіх кніг у Польшчы выраслі ў апошні час у чатыры разы — хіба ж гэта не красамоўнае сведчанне сапраўднай «кніжнай рэвалюцыі» ў краіне!

Зразумела, такі рост выдавецкай справы не мог не адбіцца на мастацка-паліграфічных вартасцях польскай кнігі. Майстры кніжнай графікі Народнай Польшчы заваявалі высокі міжнародны аўтарытэт.

Агульная культура выдавецкай справы складаецца, як вядома, са спецыфічных дасягненняў кожнага спецыялізаванага выдавецтва паасобку. Мастацкі лад створанага кожным выдавецтвам абумоўлены характарам яго прадукцыі і накіраванасцю пошукаў кожнага з работнікаў выдавецтва. На мой погляд, высокі ўзровень польскай кнігі тлумачыцца спалучэннем творчых пошукаў кожнага мастака-кніжніка з умелым кіраўніцтвам мастацкіх рэдактараў, галоўных мастакоў выдавецтваў. Відавочна таксама, што ў Польшчы ўмеюць знаходзіць найлепшы спосаб паліграфічнага вырашэння канкрэтнага мастацкага афармлення.

Пры першым жа знаёмстве з экспазіцыяй выстаўкі я звярнуў увагу на разнастайнасць знешняга мастацкага афармлення вокладак, супервокладак, пераплётаў. Вельмі тактоўна прымяняюцца аб'ёмныя выданні з мяккай вокладкай і прыклеенай супервокладкай. Разам з тым большасць выданняў для дзяцей і малааб'ёмных выданняў выпускаюцца ў цвёрдых пераплётах № 5, № 4 (цэльна папяровых) — і ў гэтым ёсць рацыя, бо маленькаму чытачу патрэбна трывалая кніжка. Ды і цвёрды шматфарбны пераплёт выхоўвае ў малога павагу да кнігі ўвогуле.

У мастакоў польскай кнігі вялікі выбар графічных манер, мастацкіх прыёмаў, бо польскія паліграфісты, як ужо гаварылася, выбіраюць тэхналагічны працэс не па тыражы, а ў залежнасці ад характару афармлення. Большасць вокладак і ўнутраных уклеек надрукавана найбольш адпаведным высокаякаснаму ўзнаўленню афсетным спосабам. Так, тыражы вокладак у 5—10 тысяч лічыцца цалкам магчымым «прапускаць па афсеце». Гэтая паліграфічная пругкасць — яшчэ адна прадумова высокай якасці польскай кнігі. Прадумова, якая дазваляе вырашаць мастацкае афармленне ў самых разнастайных графічных манерах. Ці не тут сакрэт непаўторнасці мастацкага аблічча амаль кожнага сучаснага польскага выдання? Да любога элементу мастацкага афармлення польскія мастакі падыходзяць як да творчага адкрыцця — своеасаблівага графічнага вынаходніцтва.

Мова вокладкі, ілюстрацыі, як правіла, б'е ў мэту, востра і своеасабліва раскрывае літаратурны змест і амаль ніколі не з'яўляецца пратакольным адлюстраваннем тэксту або проста дэкаратыўнай плямай. Іншы раз, праўда, гэтая своеасаблівасць прыводзіць да нечакана вострых, але тым не менш спрэчных вырашэнняў. Так, ілюстрацыі Станіслава Вайтовіча да такога рэалістычнага твора, як «Лёс чалавека» М. Шолахава, падаюцца мастаком ў бескампраміснa ўмоўнай манеры, не здольнай раскрыць ні эпічнасці сюжэта, ні рэалістычнага ладу вобразаў апавядання. У той жа час мастацкае афармленне казкі П. Яршова «Канёк-гарбунок» — твора, які ўвесь пабудаваны на народна-эпічнай умоўнасці, вырашаецца на чыста безумоўных карцінных каляровых лістах.

І гэта не таму, што Міхаіл Быліна — мастак традыцыйнага плана. У яго творчасці можна сустрэць і ўмоўныя, і чыста дэкаратыўныя творы, як, напрыклад, ілюстрацыі да «Калевалы» або да кнігі Ежы Главацкага «O Warszu z Dębicy i wiślanej rusalce». Афармленне ж да «Канька-гарбунка», мне здаецца, з'явілася своеасаблівым выключэннем.

Знаёмячыся з экспазіцыяй, нялёгка бывае вызначыць, да якога пакалення адносіцца мастак — да старэйшага ці да малодшага. Кожнаму ўласцівы шматграннасць пошукаў і прыёмаў, вострая інтэрпрэтацыя зместу выдання, актыўнае мастакоўскае пранікненне ў лагічную ўзаемасувязь усіх элементаў кнігі з характарам графічнага прыёму, вобразнай і кампазіцыйнай выразнасцю.

Для ўсяго кніжнага мастацтва сацыялістычнай Польшчы ўласцівы тонкі, філіграннны характар кніжнай графікі. Лёгка пераконваешся ў гэтым, калі прыглядаешся да творчасці такіх польскіх мастакоў, як Соф'я Фіялкоўская, Казімеж Мікульскі, Збігнеў Ленгрэн, Адам Марчыньскі, Густаў Маеўскі, Веслаў Майхржак, Бажэна Труханоўска, Даніэль Мроз, Марыя Арлоўска-Габрыс, Збігнеў Рыхліцкі, Ян Марцін Шанцэр, Ольга Сімашка, Іржы Сракоўскі.

У гэтай вялікай групы мастакоў пры ўсёй своеасаблівасці кожнага ёсць нешта агульнае — пошук кніжнага афармлення, зразуметага як тонкае, амаль ювелірнае мастацтва. Асабліва здзіўляе грацыёзнасць штрыхавых ілюстрацый, выкананых тонкім пяром. Некаторыя з іх глядзяцца як музычныя мініяцюры, як тонкае ўвасабленне графічнай пластыкі.

Сёння, як кажуць, нікога не здзівіш так званымі падарункавымі, сувенірнымі выданнямі. Але высокамастацкай павінна быць кожная кніга. Задача гэтая — не надуманая. Літаратура, якая выдаецца ў сацыялістычных краінах, патрабуе бліскучай мастацка-паліграфічнай формы.

Нашы польскія сябры—мастакі-ілюстратары, мастакі-афарміцелі—на пярэднім краі сучаснай выдавецкай культуры. У польскіх выдавецтвах працуюць такія мастакі старэйшага пакалення, як Міхал Быліна з яго вострымі, тонка-дэкаратыўнымі кампазіцыямі, Анджэй Юркевіч з яго востра-экспрэсіўнай натурнай тэмай, Іржы Сракоўскі з на дзіва выразнымі ілюстрацыямі, якія раскрываюць душу кнігі Януша Коршака «Кароль Мацюш Першы», Іржы Каралак з яго яркімі каляровымі ілюстрацыямі да кнігі Ежы Керста «Nad potoczkiem», Юзэф Чарвінскі — мастак шырокага дыяпазону. Сярод мастакоў сярэдняга пакалення хочацца назваць Юзэфа Вільконя, Януса Грабяньскага, Габрыеля Раховіча, Станіслава Развадоўскага. А хіба можна не прыгадаць Ганну Чайкоўску з яе нечаканымі кампазіцыямі, пабудаванымі на вострай сітуацыі, Анджэя Струміла, Станіслава Тойфера, Аляксандра Кабздэя, Леана Янеска, Крысціну Вітмоўску і многіх іншых.

Вялікая група мастакоў плённа працуе ў галіне афармлення грамадска-палітычнай, навуковай літаратуры, кніг па мастацтву і фотаальбомаў. Парадавыя метады вёрсткі, макетавання, заснаваныя на дызайнерстве, сістэме модуля, у спалучэнні з работамі выдатных польскіх фатографаў-мастакоў даюць добрыя вынікі.

Нястомныя творчыя пошукі таленавітых мастакоў — ілюстратараў, афарміцеляў, фатографаў — аснова высокай культуры польскай кнігі. Гэтыя мастакі на кожным новым этапе ўсё больш глыбока пранікаюць у таямніцы графічнага мастацтва.

Знаёмішся з выстаўкай, прыходзіш сюды яшчэ і яшчэ, шчыра радуешся поспехам польскіх калег. І не можаш не пажадаць ім ад душы новых дасягненняў у стварэнні кніг, якія служаць міру, дружбе, прагрэсу.

Мікалай ГУЦІЕЎ,
заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

З ПОШТЫ ЛіМа

ДЗЕ ВЫ, АМАТАРЫ ДРАМЫ?

Вечарамі ў клубах, палацах і дамах культуры збіраюцца людзі, для якіх мастацтва стала другой прафесіяй. Пачынаецца рэпетыцыя. У творчых пакутах і радасці нараджаецца новы спектакль...

Многа ў Беларусі аматараў самадзейнага драматычнага мастацтва. Аб гэтым гаворыць і тое, што большасць сярод народных калектываў у рэспубліцы—самадзейныя драматычныя тэатры.

Праўда, пануе сёння на самадзейнай сцэне песня. Яна дае, гаворачы мовай эканамістаў, пры мінімальных затратах максімальны эфект. Зараз цяжка знайсці прадпрыемства, якое не мела б маленькага эстраднага ансамбля і пры ім двух-трох спевакоў, часта вельмі сімпатычных і музычных, якія паспяхова пераймаюць самых модных зорак эстрады.

Нямала падобных калектываў і ў нас у Бабруйску. А як жа прадстаўлена драматычнае мастацтва? Ёсць два народныя тэатры (абодва адзначылі сваё дваццацігоддзе), добры калектыў у адным з тэхнічных вучылішчаў... і ўсё. Ёсць, канечне, сям-там маленькія гурткі, якія спецыялізуюцца ў асноўным на мастацкім чытанні. Але вельмі рэдка афішы запрашаюць гледачоў на драму або камедыю. Мне здаецца, што намеціўся яўны крэн у бок эстрадных жанраў. У бюджэце амаль кожнага прафсаюзнага камітэта прадугледжаны сродкі на харавы, эстрадны, танцавальны гурткі і вельмі рэдка — драматычны. Нават у штаце дамоў культуры ёсць метадысты па хоры і танцы, а па драме — няма.

У школах, дзе гадоў дзесяць назад мець драматычны гурток было справай гонару педагогаў - літаратараў, цяпер вельмі часта няма такіх калектываў. Калі школа не выставіць на спартакіяду каманду па адным відзе спорту, усе яе дасягненні могуць быць зведзены на нішто. А ў аглядзе мастацкай самадзейнасці не абавязкова прадстаўляць драмгурток, бо агляд самадзейнасці — гэта адно, а агляд драмгурткоў — другое, і адносін яны адзін да аднаго, як правіла, не маюць.

Што ж здарылася? Часта гавораць, што драматычны калектыў — справа вельмі дарагая. У гэтым, відаць, ёсць доля праўды. Але прызнаем шчыра, што касцюмы ансамбля песні і танца абыходзяцца ў такую суму, на якую драмгурток мог бы жыць два-тры гады.

Я добра ведаю Гродзенскі, Лідскі, Бабруйскі народныя тэатры. У Лідзе мне давялося працаваць рэжысёрам два гады назад, у Бабруйску працую зараз. У гэтых калектывах вельмі востра стаіць праблема творчай моладзі. Моладзь да нас не ідзе. Эстрада яе цікавіць больш.

Гэта адзін бок праблемы маладых у драматычным народным тэатры. Але ёсць і другі — як з моладдзю працаваць?

Што адбываецца зараз? Прыходзіць юнак або дзяўчына ў калектыў, мы яго «ўводзім» у спектакль, які рыхтуецца, нацягваем і... губім зародкі ў ім артыста. Бо першае, што засвойвае навічок, — гэта збітыя сцэнічныя штампы. Кажуць, што выхад — у стварэнні маладзёжных студый пры народных тэатрах. Добрая ідэя, калі б мы мелі магчымасць гэтых маладых студыйцаў не займаць у чарговых спектаклях. Але нават калі цаной неймаверных намаганняў удаецца вылучыць якую-небудзь групу моладзі, не занятую ў бягучым рэпертуары, дык калі з ёй займацца?

Народны тэатр абавязаны рыхтаваць тры прэм'еры ў год. Сорак пяць рэпетыцый на спектакль. На студыйныя заняткі часу не застаецца.

Зараз усе самадзейныя калектывы і, перш за ўсё, адзначаныя званнем народных, — рыхтуюцца да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Ужо ёсць распрацаваныя палажэнні аб аглядах па ўсіх відах мастацтваў у межах рэспублікі. Драматычныя ж калектывы, здаецца, як і ў аглядзе, прысвечаным 50-годдзю Беларусі, будуць спаборнічаць толькі ў абласных маштабах. І гэта крыўдзіць нас.

В. ТАЛКАЛІН,
рэжысёр народнага тэатра Бабруйскага Дома афіцэраў

ЧАСОПІСЫ ў верасні

ПОЛЫМЯ БЕЛАРУСЬ МАЛАДОСЦЬ

«ПОЛЫМЯ»

У нумары — новыя вершы народнага паэта рэспублікі Максіма Танка, Антона Бялевіча, Браніслава Спрынчана (пераклад Я. Сіпакова), Аляксандра Шарапава (пераклад М. Калачынскага), пачатак рамана Уладзіміра Карпава «Сотая маладосць», апавяданне Івана Чыгрынава «Выпадак у вёсцы Капранаўка».

Раздзел «Публіцыстыка» прадстаўлены ў часопісе артыкуламі «Творчая інтэлігенцыя і сучасная ідэалагічная барацьба» Станіслава Пілатовіча, «Гістарычная падзея сучаснасці» (аб нядаўняй міжнароднай Нарадзе камуністычных і рабочых партый) Юрыя Смірнова і артыкулам Давіда Мельцара і Пятра Савачкіна «Пад сцягам пралетарскага інтэрнацыяналізму» (пра гісторыю балгара-беларускіх сувязей).

У раздзеле «Навука» чытач знойдзе артыкулы «Навука і яе веды» Яўгена Бабосава і «Спевакі і песні» Зінаіды Мажэйка. Аматары мемуарнай літаратуры змогуць прачытаць у гэтым нумары «Полымя» ўспаміны Мікалая Арэхвы «Працэс «ста трыццаці трох» і Івана Сянкевіча «Рэйд на захад».

Крытык Павел Дзюбайла ў артыкуле «Пошукі стылю» аналізуе стылявыя пошукі нашай сучаснай прозы, Якаў Герцовіч у артыкуле «Сталасць» піша пра жыццё і творчасць Алеся Асіпенкі (да 50-годдзя з дня нараджэння пісьменніка). Іван Навуменка ў артыкуле «Даўні друг і дарадчык» віншуе з 60-годдзем з дня нараджэння вядомага перакладчыка твораў беларускіх пісьменнікаў на рускую мову Яўгена Мазалькова.

Багаты ў часопісе раздзел «Сярод кніг». Тут друкуюцца рэцэнзіі Сяргея Грахоўскага на зборнік вершаў народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі «Між чырвоных арабін», Васіля Бурана — на кніжку «Вясковыя навелы» Міколы Ракітнага, Барыса Бур'яна — на заборнік вершаў Сцяпана Гаўрусёва «Профіль веку», Ніла Гілевіча — на кнігу вершаў і перакладаў Юркі Гаўрука «Іскры з крэменя».

Ёсць у нумары таксама раздзелы «Старонкі нашай гісторыі» і «Хроніка».

«БЕЛАРУСЬ»

Дзевяты нумар часопіса адкрываецца перадавым артыкулам «Адказны сезон», у якім ідзе гаворка аб задачах тэатраў рэспублікі і драматургаў у новым тэатральным сезоне 1969—1970 гадоў.

Як звычайна, шмат сваіх старонак «Беларусь» адводзіць матэрыялам пра сённяшні дзень рэспублікі. Нямала такіх матэрыялаў змяшчаецца і ў верасноўскай кніжцы часопіса. Сярод іх — нарыс І. Кармалітавай «Завод ля шашы» (пра Мінскі плодакансервавы камбінат), артыкул акадэміка, міністра сельскай гаспадаркі БССР С. Скарапанава «Ганаровыя клопаты» (аб праблемах сённяшняй калгаснай вёскі), рэпартаж А. Кірпічэнкава з Бобрскай сярэдняй школы Крупскага раёна, якая ў верасні адзначае свой 100-гадовы юбілей, рэпартаж П. Гаднеева з Аршанскага камбіната зборных жалезабетонных вырабаў і канструкцый, шматлікія інфармацыйныя і фотаілюстрацыйныя матэрыялы.

У нумары чытач таксама знойдзе рэпартаж М. Парахневіча з Цэнтральнага музея У. І. Леніна ў Маскве, артыкул саветніка юстыцыі Л. Дзядкова «Законнасць і гуманнасць», артыкул С. Нікольскага «Па асабістым загадзе прэзідэнта ..» (пра разгул сіл мілітарызму ў Злучаных Штатах Амерыкі), нататкі А. Грэцкага «Шчасця табе, Балгарыя», нарыс М. Паграбняка «Каму ўсміхаецца штанга...» (пра сусветнага рэкардсмена, рабочага мясатлушчакамбіната з Ліды Арнольда Галубовіча) і інш.

З літаратурна-мастацкіх матэрыялаў «Беларусь» прапануе чытачам вершы А. Бялевіча, Г. Бураўкіна, П. Пранузы, М. Чарняўскага, А. Белавуса, К. Камейшы, М. Калачынскага, вершаваную навелу Р. Сабаленкі «На кірмашы», нізку вершаў балгарскіх паэтаў у перакладзе Н. Гілевіча, апавяданні І. Аношкіна «Землякі» і Л. Ракоўскага «Фігура і пешка», гумарэску А. Корда «Трэба мець цярпенне» і вершаваныя байкі М. Вяршыніна.

У раздзеле «Новыя кнігі»—кароткія рэцэнзіі М. Хведаровіча на зборнік выбраных вершаў А. Звонака «Россып», М. Гроднева—на альбом лістовак «Героі Сацыялістычнай Працы», выдадзены на Віцебшчыне, М. Досіна — на нарыс Я. Сіпакова «Акно, расчыненае ў зіму», апублікаваны ў шостым нумары «Полымя» за гэты год. Б. Пяркоўскі тут жа піша аб кнігах, якія расказваюць аб харастве і багацці роднай прыроды.

Акрамя гэтага, у часопісе, як звычайна, ёсць шмат пазнаваўчых матэрыялаў з гісторыі беларускай навукі, культуры, літаратуры і мастацтва, ёсць раздзел гумару, куток гаспадыні і інш.

«МАЛАДОСЦЬ»

Часопіс, як і заўсёды, адкрываецца раздзелам «Проза, паэзія». Тут друкуюцца вершы Мар'яна Дукеы, Міхася Рудкоўскага, Валерыя Дранчука, Міколы Арочкі, Аляксея Зарыцкага, Ніла Гілевіча і Аванеса Туманяна (пераклады М. Аўрамчыка і Хв. Жычкі), аповесць Леаніда Гаўрылкіна «Мядовы год» і апавяданне Міколы Воранава «Кроквы». Тут жа змешчаны артыкул І. Баса «Пакуль жывуць людзі» — да 200-годдзя з дня нараджэння І. Катлярэўскага.

Сярод публіцыстычных матэрыялаў, якія змешчаны ў верасноўскай кніжцы «Маладосці»,— артыкул Віталя Чаніна «Жыць па-ленінску», нататкі мастака Пятра Лысенкі «Дарагія сэрцу мясціны» (з паездкі ва Ульянаўск), нарыс Аляксея Карпюка «Мільярд... і 30 год новай эры» (пра сённяшні дзень Гродзеншчыны), нарыс Зянона Пазняка «Браслава» (пра край блакітных Браслаўскіх азёр), нататкі з паездкі ў Балгарыю дацэнта Беларускага політэхнічнага інстытута А. Процкага пад назвай «Назаўсёды» і інш.

Раздзел крытыкі і бібліяграфіі складаюць артыкул В. Каваленкі «Чалавек як асоба. Часопісная проза 1968 года» (надрукаваны пакуль што толькі яго пачатак) і рэцэнзіі А. Сербантовіча на зборнік вершаў Я. Крупенькі «Салаўі», С. Гаўрусёва — на першы паэтычны зборнік К. Камейшы «Восеньскія позвы», М. Няхая — на зборнік нарысаў «Пройдуць гады» і У. Лаўрова — на аповесць І. Сяркова «Мы з Санькам у тыле ворага».

В. Мартынаў і А. Міхневіч прапануюць чытачам новыя старонкі слоўніка беларускай этымалогіі.

У канцы часопіса — раздзелы: «Сур'ёзнае і кур'ёзнае», «Шахматы», «Усмешкі маладосці».

Ніл ГІЛЕВІЧ

(«Маладосць»)

УСЕБАЛГАРСКАЕ ХАРО

Ці бачыў хто, як светлым маем
І вераснёваю парой
Грыміць, віхурыць за Дунаем
Усебалгарскае харо!

Спачатку ўдарыць бубен гулкі,
Дуда зальецца на ўвесь дух,
І вось на плошчу з вузкай вулкі
Танцораў вырвецца ланцуг.

Ля Маўзалея Дзімітрова
Ён пачынае нарастаць,
Глядзіш — і стужкі каляровай
Канца і краю не відаць.

Ужо танцуе ўся Сафія —
Што крок, што момант — весялей,
І, як магутная стыхія,
Харо расходзіцца далей.

Адным крылом ідзе да Рылы,
Другім — у Добруджу вядзе,
Тупоча, гухкае, што сілы,
І не спыняецца нідзе.

Па ўсёй Балгарыі віецца
Стракатым поясам жывым —
Мільёны ўбрала і не рвецца
У рытме радасным адным!

Кружы, харо, каб чутна стала
На цэлы свет! Каб на зямлі,
Дзе многа слёз, а ўцехі мала —
Чаму! — задумацца змаглі.

Кружы нястомна і заўзята,
Кружы на шчасце, на дабро,
Усенароднае, як свята,
Усебалгарскае харо!

Аляксей ЗАРЫЦКІ

(«Маладосць»)

МАЁ БЯССМЕРЦЕ

А. Д. З.

Я ў бяссмертных хадзіў на вайне:
За чатыры гады не кранулі
Ні асколкі мяне,
Ні кулі.

І хваробы і немачы следам
за мной
Не хадзілі ніколі-ніколі,
Хоць і мок я ў вадзе ледзяной,
Хоць і спаў на сумётах у полі.

Смерць, відаць, разгубілася ў тыя
гады
І мой адрас згубіла:
Ты ж мяне так чакала тады,
Так любіла!

Дзе ж падзеўся ранейшы мой
гарт!
Дзе ж маё франтавое бяссмерце!
То мне грозіць інсульт,
То інфаркт,
Скразняка я баюся, паверце.

Пад уладаю веснаю сноў
Да мяне прыхініся пакорна,
Пакахай так, як некалі, зноў,
І бяссмертным я стану паўторна.

Мікола ЧАРНЯЎСКІ

(«Беларусь»)

ПАМЯЦЬ НАШЫХ ПРОДКАЎ

Дуброўна, Дуброўка, Дуброва...
У гэтых назвах —
Край увесь.
Я ў гэтыя ўваходжу словы,
Нібы ў густы і звонкі лес.
Яны мне блізкімі з маленства,
Ад першых золакаў былі.
Без іх сваёй
Ніводнай песні
Паэты б скласці не змаглі.
Яны б не здолелі падслухаць

Таемнасць чалавечых дум.
Людской жыцць
радасцю
і скрухай,
І вымяраць жыцця хаду.
Любіць забыліся б, напэўна,
Не заўважалі харастеа,
Ад іхняй музыкі напеўнай
Не захмялела б галава.

Дуброва, Дуброўка, Дуброўна...
Хто з продкаў вас назваў,
калі!—
Не знаю я.
Адно вядома:
Яны паэтамі былі.

Максім ТАНК

(«Полымя»)

ПЕРАНОСІМ УРНУ З ПРАХАМ ЯНКІ КУПАЛЫ

Мы доўга не асмельваліся пераносіць
Паэта урну на яго радзіму,
Каб лішні боль не прычыніць зямлі,
Той, што яго ў пакутах нарадзіла,
Крывавіла на франтавых дарогах,
Дыміла галавешкамі руін.

Мы думалі, калі залечым раны
І зааром зямлянкі і акопы,
Узросцім першы хлеб на папялішчах,
Падвесім зноў калыскі ў нашых
хатах —
Не гэткаю цяжкой і гэта урна будзе.

Але бяссільны аказаўся час.
З гадамі усё больш і больш
Мы толькі ўсведамлялі нашу страту.
Таму, калі паэта урну неслі
На месца яе вечнага спачыну,
У кожнага схіляліся так плечы,
Як не схіляліся ні пад свінцовым
градам,
Ні пад якой бядой і навальніцай.

* * *

Усе песні, апроч расстайных,
сірочых,—
Жаданыя;
Усе чаркі, апроч налітых прымусам,—
Лёгкія;
Усе ночы, апроч самотных,
бяздомных,—
Кароткія;
Усе рэкі, апроч тых, што плывуць на
чужыне, —
Гаючыя;
Усе дарогі, апроч тых, што вядуць
на пагост, —
Бясконцыя.

ХОЦЬ РАЗ У ГОД

Трэба,
Хоць раз у год,
Прайсці басанож баразною за плугам,
Каб аднавіць
Сваю даўнюю сувязь з раднёй —
Зямлёй, камянямі, травой.
Трэба,
Хоць раз у год,
Наведаць магазін за́бавак.
Каб прыпомніць,
Які быў калісьці ты сам,
Каб дарунак купіць малому,
Бо хто ведае:
Мо за капеечную ракету тваю
Ён некалі чалавецтву падорыць
Галактыку шчасця.

Трэба,
Хоць раз у год,
Наведаць магільнік,
Каб пераканацца,
Што ты не назаўсёды прыпісан
Да гэтай зялёнай планеты
Ці нейкай пасады.
Бо нават тыя,
Што спачылі пад эпітафіямі
мармуровымі,
Пад бронзаю рэквіема,
У трыумфе вянкоў і прамоў,
Калі па сабе
Не пакінулі добрую памяць, —
Былі выпадковымі толькі
Прахожымі.

ПРЫЛЁГШЫ ПАД ЯДЛОЎЦАМ

Прылёгшы пад ядлоўцам,
Схаваўшы галаву пад мухаморам,
А ногі — ў дзеразе,
А рукі працягнуўшы
Паміж карэння сосен,
Я зліўся з мохам,
З верасам, з ігліцай,
Што нат лясныя жыхары
Не бачылі мяне.
І я пачуць змог
Казкі пра людзей,
Якія яны
Дзецям сваім баюць,
Пачуць, што чалавек—
Ім родная істота,
Але, ім здрадзіўшы калісьці,
Не любіць прызнавацца
Ў гэтым.

Малюнак В. Шрамякова да аповесці Л. Гаўрылкіна «Мядовы год». («Маладосць»)

Мікола Воранаў

КРОКВЫ

Апавяданне

На ДВАРЫ ля нашай маленькай, ужо струхнелай у вуглах, хаткі шаркае піла, звіняць сасновыя бярвенні і ўвачавідкі расце зруб. Заўчора было шэсць вянцоў, а сёння ўжо восем.

На зрубе сядзяць стары Астах і Гапей, таксама ўжо не малады мужчына. Астах сухі, як таран, з доўгай і рэдзенькай, што ў казла, барадой. Гапей — круглейшы, меншы ростам і шырэйшы ў плячах. Абое з калгаснай будаўнічай брыгады, абое ўвішненька махаюць сякерамі, шчыруюць да самага вечара. Робяць яны ўсё згодна, і ніводнага шчыкаткога слова не сарвецца ў іх з языка. Толькі і чуеш: «Астах, пасабі прыпадняць бэлечку, села няшчыльна», або: «Гапей, паз малаваты, давай яшчэ трошкі знімем».

Маці ўвесь дзень на рабоце, сушыць сена ў брыгадзе. А я памагаю цеслям: то моху падам, то адвес ці яшчэ што-небудзь. Увесь дзень кручуся ля зруба, дабрэючы ад радасці: гэта ж мы ўжо скора пяройдзем у новы дом! Як магу, стараюся дагадзіць цеслям.

— Дзядзька Астах, чаго вам напіцца падаць — хлебнага квасу ці сыроваткі?

— А што халаднейшае? — перапытвае Астах.

Я не ведаю, што халаднейшае — сыроватка ці хлебны квас. Кумільгом улятаю ў старую хатку, наліваю ў адзін збан хлебнага квасу, у другі — сыроваткі і падаю цеслям. Астах п'е квас, а Гапей — сыроватку. Потым яны мяняюцца збанамі. Я забіраю амаль што парожні пасудак, нясу ў хатку і скоранька зноў бягу да зруба. Астах па-кавалерыйску сядзіць на бервяне і курыць люльку. Гапей, мусіць, некурашчы, перабірае ў руках зеленаваты мох і, нешта там выбраўшы, кідае ў рот. Па тым, што ён зморшчыўся, я здагадаўся: дзядзька Гапей кінуў у рот журавінку.

Выпускаючы з рота клубок дыму, Астах глядзіць на мяне і кажа:

— Дык во, Янак, скора ты будзеш жыць у новым доме.

Радасць мая большае.

А ён як бы не заўважае мае радасці, пытае:

— Табе, Янак, не надаела ў гэтым церамочку жыць?

Мне робіцца смешна: нашу хатку дзядзька Астах называе церамочкам.

— Надаела, — кажу і борздзенька бягу пад паветку за хлеўчык. Зганяю з гнязда курыцу і забіраю ўсе, пакінуўшы толькі на паклад, яйкі. Нясу іх да зруба і крычу, задраўшы галаву: — Вось ячак прынёс вам. Выпіце, дужэйшымі станеце.

Астах глядзіць у мой прыпол і разважна гаворыць:

— Ты, Янак, не будзь курашчупам. Пакладзі яйкі там, дзе ўзяў...

Я адчуў, як загарэліся мае шчокі, як падкаціў да горла горкі камячок. Выцершы рукавом слязінку, я пайшоў пад паветку і паклаў у гняздо яйкі. Моўчкі вярнуўся, сеў на сасновы круглячок, чухаючы ўджаленыя каля паветкі крапівою ногі.

Астах згледзеў, што я перамяніўся, і сказаў:

— Гэта, Янак, не хлапечая справа шастаць па гнёздах. Унь падай мне лепей моху.

Я напхаў у кошык мяккага, як пух, моху, падаў на зруб. Астах роўненька расклаў мох і прыпусціў бэльку, пагрукаўшы, каб шчыльней села, абухам.

Паніжэла сонца, паменшала дзённая духата. Прайшоўся ветрык-нізавік і прынёс з ракі пах ціны, раскі і бабоўніку. Недзе за вёскай рыкалі каровы, іх, напэўна, гналі ўжо з пашы.

Якраз, калі я загнаў у хлеў нашу Вавёрку, вярнулася з работы маці. Яна прыпынілася пасярод падворку, доўга і ўважна глядзела на высокі зруб, з якога ўжо злазілі цеслі, і я бачыў, як свяціўся стомлены матчын твар.

— Не ведаю, мусіць, і да самае смерці не паспею аддзякаваць вам, — гаварыла маці, з лагодай ужо гледзячы на цесляў.

— Ці ж пра смерць думаюць, Пёкла, у новым доме? — азваўся Астах. — Згуляй наваселле ды жыві, не спяшаючыся. А дзякаваць праўленню трэба: яно паслала нас будаваць табе дом.

— Усё роўна ж... — не вельмі гаваркая, маці пераступала з нагі на нагу, і — да мяне: — Янак, назбірай сушэйшых трэсак ды распалі цяпельца, унь там ля цаглін. Трэба ж нашых мужчынаў накарміць.

— Не галодныя, Пёкла, — за сябе і за Гапея адказаў Астах, але дадому не спяшаўся, гупнуўся ў кучу моху, загаварыў:—Дык бачыш, Пёкла, гатоў зруб. Трэба кроквы ставіць. Заўтра б і паставілі, ды няма з чаго вычасаць. Восем тоненькіх бэлечак трэба. Неяк выберам часу, прывязём.

Маці ўважліва паглядзела на мяне, як бы мераючы ўсяго ад пят да макаўкі, падумала і азвалася:

— На кроквы мы з Янакам прывязём, Астах. Спілуем і прывязём, заўтра ж. Праўда, Янак?

— Ы-гы, — доўга не думаючы, адказаў я і падзьмуў на цяпельца. Яно падхапілася, заскакала чырвонымі грабянцамі з-пад цаглін, на якіх стаяла вялікая патэльня, а ў ёй вірашчэлі скрылікі сала і дзесятак, ніяк не меней, яек.

— Ну, хадземце ж у хату, — сказала, нарэшце, маці і падхапіла чапельнікам патэльню.

Да яешні маці паставіла буталь нечага чырвонага, як вішнёвы сок. Я бачыў, як Астах, выпіўшы, зморшчыўся, смешна затрос барodкай.

Павячэраўшы, цеслі падзякавалі і скоранька падаліся дадому. Маці прыбрала са стала і таксама выйшла з хаты. Нешта доўга яе не было. Вярнулася яна, калі я, лежачы пад коўдрай, ужо ціхенька драмаў.

— Ты спіш, Янак? — напаўголаса спытала маці.

— Не яшчэ. — Я выцер ліпкія вочы і выглянуў з-пад коўдры.

Маці паставіла на стол гляк з малаком,— гэта каб скіслася да ранку на сыраквашу, — і сказала:

— Я да брыгадзіра хадзіла каня пытаць. Даў. Дык з'ездзіма, Яначак, заўтра?

Мікола Воранаў

Кроквы

Апавяданне

(«Маладосць»)

— З'ездзім, чаго там, — азваўся я і зноў схаваў галаву пад лёгенькай коўдрай.

Разбудзіла мяне маці раненька — толькі-толькі бралася світаць. На двары фыркаў і тупаў капытамі конь. Я глянуў у акно і пазнаў Громіка — куртатага, з падстрыжанай грывай каня, на якім не раз ездзіў і вярхом і ў запрэжцы.

— Еш, еш, наглядзішся яшчэ, — маці бліжэй падсунула міску з сыраквашай. — Раней выедзем, дык раней і ўправімся. Днём духата, а цяпер самы раз будзе.

Праз якія мінуты мы ў дарозе. Громік трухае борздзенька, дробна трасучы хвастом. Я лёгенька сцёгаю пужкай па яго сівым крыжы. Громік касавурыцца, але ўлягае спарней, і наша вёсачка астаецца далёка ззаду, схаваная ў бярозавых прысадах. Дарога вузее, вымазаны каланіцай лазняк чапляецца за колы, сцёбае па нагах, і я задзіраю іх вышэй, каб не парвала штаны. Праз вярсту дарога зусім пачала рассыпацца то ўлева, то ўправа каляінкамі, парослымі трыпутнікам і дарожнікам.

— Куды ехаць далей? — збіўшыся з тропу, пытаю ў маці.

— Унь туды кіруй, за Ляды, — паказала яна на рослы ельнік.

Я тузануў ляйчынай управа, яшчэ раз дастаў пужкай Громікавага крыжа, і калёсы мяккенька пакаціл ўскрай выжарыны, парослай зязюльчыным лёнам, сіўцом і дзікай цыбулькай. Пераехалі вузенькі, увесь у бабоўніку, ручай, узабраліся на сухі грудок, а за ім пачынаўся гонкі ельнік.

— Стой, Янак, тут мы і выберам на кроквы. — Маці першая саскочыла з калёс, прыпынілася, папраўляючы хустку.

Я адпусціў папружку ад аглобляў, папраўіў сядзёлку і прывязаў Громіка да бярэзінкі. Мы падышлі да роўнай, гонкай елкі. Шаркала, мякка ўпівалася ў маладое дрэва піла. Затрашчаўшы там, дзе мы падрэзалі, і шастаючы галінамі, елка паляцела. Я скоранька абсек суччa, — яго ад камля мала і было — і мы з маці адпілавалі макаўку. Потым падышлі да другой, трошачкі таўсцейшай у камлі елкі, і таксама хуценька яе спусцілі. Папраўдзе, мы і самі не думалі, калі ехалі ў лес, што так спорненька ў нас будзе падавацца работа. Выгрызаючы жоўценькія крупкі, піла мякка лезла пад маладую кару, а сякера зараз брала нават самы таўсцейшы сук, бо заўчора яе дзядзька Астах добра навастрыў.

Мы пасцягвалі ў адно месца бэлечкі — іх было ўжо якраз восем, прыселі адпачыць.

— За раз, відаць, не завязём: слабаваты конік наш, — пaглядаючы на Громіка, сказала маці.

— Ага, не забраць за раз, — згадзіўся я.— Каб яшчэ зімой на санях, можа б і за раз забралі...

— А на два таксама не выйдзе — мала,— заўважыла маці.— Трэба яшчэ на што-небудзь спілаваць.

— Спілуем, што нам значыць.

Мы ўсклалі на воз пяць бэлечак, моцна ўвязалі пяньковай вяроўкай. Ужо калі я ўзяў лейцы, маці раптам сказала:

— А можа б астаўся ты лепей тут, Янак, жэрдак насек бы на латы. Не баішся ў лесе адзін?

— Каго мне тут баяцца,—адказаў я, косячы вокам на сякеру.

Папраўдзе, мне не вельмі хацелася тут аставацца, хацелася ехаць, каб самому трымаць лейцы, ісці пры возе, каб усё наша Сцяпкова бачыла, што я ўжо не блазнюк, а гаспадар. Аднак жа трэба, бо кроквы ёсць, а лат не будзе.

Маці паехала, а я забраўся ў гусцейшы ельнік — рос ён тут высокі, сама раз на жэрдкі. Сячы іх лягчэй, а церабіць—тым больш, бо сучча тонкае ды і мала яго. Але так здавалася толькі напачатку. Ссекшы і абцерабіўшы з дзесятак ялінак, я адчуў, што рукі трошкі пацяжэлі, а кашуля ўзмакрэла і прыліпла да спіны.

Павыцягваўшы з парасніку жэрдкі, я падаўся глыбей у лес пашукаць ягад. Шастаў у гушчары доўга, але, акрамя зялёных ажын, нічога не знайшоў. Я прыпыніўся, агледзеўся— і трошачкі разгубіўся: не ведаю, у які бок ісці. Выручыў мяне матчын голас.

— Яна-а-ак! — гукнула маці.

— ...анак, — азвалася рэха.

— Чу-юю!..

— ...юю!

Я кінуўся на матчын голас і хуценька дабег да воза. Трошачкі ўзмылены пад лапаткамі, Громік апусціў галаву і вадзіў пысай па шорсткім сіўцу, аднак шчыкаць яго не хацеў, шукаў сакаўное травы.

— Куды гэта, Янак, ты бегаў? — беручыся за камельчык бервянца, папытала маці.

— Тут паблізу быў, — пасабляючы ёй, адказаў я.

Гэты воз быў большы. Громік упіраўся з усяе сілы, выцягваў уперад галаву і ледзь не да самае зямлі клаўся заднімі нагамі, выкідваючы іх далей, каб мацней уперціся. Я цяпер на яго не панукваў, не падсцёбваў сырамяткай, а толькі злёгку тузаў ляйчынай, ідучы каля воза, які праразаў коламі сырую зямлю і гразь ледзь не па самыя ступіцы.

Каляіна вывела з узлеску, абагнула выжарыну, прымяла ў лажку асочку і лягла ўброд раўчуком. Ля ручая Громік прыпыніўся, правёў пысай па вадзе, ударыў пярэдняй нагой, апырскаўшы сабе грудзі, а мне порткі.

— Ці возьме ён тут?— насцярожана спытаў я. — Можа б куды ў аб'езд павярнуць?

— Гэты ручай аж за Тураўскія выгаркі цягнецца, — сказала маці. — Можа як выедзем. Узяў жа быў першы раз. Толькі лявей бяры, бо справа дужа глыбокая каляіна...

Але Громік не вельмі слухаў мяне, рэзка рвануўшы, ён папёр, сапучы, прамікам, куды глядзелі вочы. Лейцы вырваліся з маіх рук. Правыя колы схаваліся ў каляіне, а левыя наскочылі на штосьці цвярдзейшае. Воз крута нахіліўся і знерухомеў. Да яго скоранька падскочыла маці, каб памагчы плячом. Я падхапіў лейцы, нокнуў і добра такі сцёбнуў Громіка сырамяткай. Ён з падскокам ірвануў, пялёхнуўшы заднімі нагамі, і ўжо ступіў на сухое, але воз яшчэ больш нахіліўся і лёг у ваду. Я пачуў, як ускрыкнула, прыціснутая бярвенцамі, маці. І нехта без рук падштурхнуў мяне: «Пасабляй!» Я бездапаможна пялёхаўся ля воза, спрабаваў падняць яго, але нават і не скрануў з месца. Апіраючыся на локці, маці намагалася выбрацца, але яе не адпускала возам.

— Яначак, паспрабуй калком прыпадняць, можа як выберуся.

І толькі цяпер спахапіўся я, што на возе ёсць сякера і жэрдкі. Скоранька адсек калок, моцна ўпёрся плячом, намагаючыся прыпадняць воз. І ён на гэты раз чуточку падаўся. Маці выслабаніла спіну, а калі я напяўся яшчэ мацней, выслабаніла і ногі. Але стаць на іх яна адразу не магла і апусцілася на прыбярэжны асочнік.

— От жа нагода навярнулася... — маці паглядзела на мяне і, супакойваючы, дадала. — Нічога, сынок, пройдзе. Во пасяджу трошкі і палягчэе, адляжа.

— Я завязу цябе, мама, да доктаркі. Яна паможа.

— А як жа кроквы? — маці паглядзела на скасабочаны воз.

— Кроквы пасля прывязу.

Я адвязаў вяроўку, паскідаў у ваду бярвенцы, паставіў калёсы і памог маці сесці.

Ехалі хутка, я без упынку паганяў каня, воз трэсся, падскокваў, з колаў абвальваліся на траву чорныя камякі гразі. Праз якую гадзіну мы пад'язджалі ўжо да Сцяпкова. Новы чырвоны будынак медпункта стаяў з краю вёскі. Яго вокны з вуліцы зялёнымі каснікамі завешвалі бярозы. Я пад'ехаў да самага ганка, ссадзіў маці, адчыніў ёй дзверы, а сам астаўся чакаць на двары. Чакаў, як здалося мне, добрай паўгадзіны, ды так і не дачакаўся: замест маці на ганак выйшла доктарка Ядзя.

— Едзь, хлопчык, — сказала яна, — маме паляжаць трэба.

— Доўга? — вырвалася ў мяне.

— Не. Паправіцца трохі і выйдзе.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Казімір КАМЕЙША

(«Беларусь»)

* * *

Я — дэзерцір твой, вёска,
Тулянне мацней, чым гора.
Я збег з тваёй праўды,
як з войска,
І нацянькі — у горад.
Падміргвалі мне рэкламы,
Як вочы дзяўчат-спакусніц.
І падарунак для мамы
З рук вырывала скупасць.
Тут сонца, як злітак воску,
Не лашчыла, моцна пякло.
І думаў я толькі пра вёску,
Якой у мяне не было.
Ты з пахаў зямлі і хлеба,
Ты ўся з чысціні і музыкі.
Ты мне, як кашуля
зрэбная,
Простая і нямулкая.
Стаю ў родным полі.
А поруч
Тугу разлілі жуpавы.
Яно для мяне ўжо—не поле,
А строгі мой суд палявы.

Валеры ДРАНЧУК

(«Маладосць»)

ЛІЎНІ

Не жыў на адзіным хлебе:
за родным сялом сярод ніў
дажджынкі з ільдзінкамі
неба
і я у маленстве лавіў.

У вочы ўлівалася сінь.
Расплёскаўшы зыркую
зелень,
званіцай уся далячынь
суладна з душой звінела.

І дзесь ля прырэчных
ракітаў
лажылася з кроплямі ў
травах
душа мая... Рыбкай
блакітнай
у сецях срабрыстых
сплывала.

Над хатай шапталіся клёны
ў празрыстай начной
цішыні.
І сніліся сінія коні,
і я на блакітным кані

імчаўся над садам і ліпамі
туды, дзе за вёскай ільны
вязалі пруточкамі ліўня
зялёны
абрусак вясны.

«НЕМАН» № 9

Вераснёўскі нумар часопіса адкрываецца радыёпаэмай С. Яўсеевай «Дзень першай усмешкі». Надрукаваны таксама вершы Я. Сіпакова (пераклад А. Нікалаева), Н. Тарас (пераклад А. Шарапава) і вершы П. Пестрака, Ул. Паўлава, П. Пранузы ў перакладах П. Кабзарэўскага.

Проза прадстаўлена апавяданнямі С. Даскалава (пераклад з балгарскай мовы В. Нікіфаровіча), А. Наважылава, А. Ждана і аповесць С. Варнєва «Кладуся на балвы курс» (заканчэнне).

А. Зарыцкі ў артыкуле-прадмове гаворыць аб гісторыі лужыцкіх сербаў, што жывуць на тэрыторыі ГДР, і прапануе чытачам вялікую нізку вершаў сербскіх паэтаў у сваіх перакладах.

У раздзеле «Публіцыстыка» змешчаны артыкул С. Барадоўскага і А. Шабаліна «Таямніца валатоўскага коласа». Г. Нужкова ў нарысе «Вучыся жыць» расказвае пра дырэктара мінскай сярэдняй школы № 114 Г. Радашкевіч. Ю. Смірноў у артыкуле «У гасцях у Марыяны» дзеліцца сваімі ўражаннямі ад паездкі ва Францыю.

Крытыка ў нумары прадстаўлена артыкулам Ул. Гніламёдава аб першых кніжках маладых беларускіх паэтаў і рэцэнзіямі Ул. Жыжэнкі на раман А. Асіпенкі «Вогненны азімут», Ф. Яфімава — на зборнік «Беларускі гумар», Ю. Маніна — на кнігу Г. Давідзюка «Крытыка тэорыі «адзінага індустрыяльнага грамадства», Р. Баландзіна — на кнігу В. Молакава «Філасофія сучаснага праваслаўя».

У часопісе ёсць таксама раздзелы «Мастацтва», «Чалавек і прырода», «Розныя рознасці».

ПАЭТ ПРАГРЭСУ, РЭВАЛЮЦЫІ І ЛЮДУ

Да 160-годдзя з дня нараджэння Юліуша Славацкага

Самым багатым, самым яркім перыядам у развіцці польскай літаратуры лічыцца рамантычная эпоха. Юліуш Славацкі, «паэт прагрэсу, рэвалюцыі і люду», як справядліва называе яго польская крытыка, быў адным з тытанаў гэтай эпохі.

Нарадзіўся Славацкі 4 верасня 1809 года ў мястэчку Крамянец на Валыні. Пасля смерці бацькі — літаратара, прафесара Крамянецкага ліцэя, сям'я пасяляецца ў Вільні, дзе ў інтэлігентным, літаратурна-вучоным асяроддзі і праходзяць дзіцячыя і юначыя гады будучага паэта. Вучоба ў Віленскім універсітэце прыпадае на той час (1825—1828), калі тайныя арганізацыі патрыятычнай моладзі («філаматы» і «філарэты») былі ўжо разгромлены. Малады Славацкі жыве хутчэй кніжнымі інтарэсамі, чым той рэальнай, наэлектрызаванай атмасферай напярэдадні 1830 года. І ўсё ж ён горача, як справу найвышэйшага гонару, прымае лістападаўскае паўстанне, страсна вітае яго рэвалюцыйна-патрыятычнымі творамі «Кулік», «Песня літоўскіх легіёнаў», «Ода вольнасці» і інш.

У арміі паўстанцаў было нямала літаратараў, якія замянілі пяро на шаблю. Аднак Славацкаму (як і Міцкевічу) па волі абставін не прыйшлося прыняць непасрэдны ўдзел у баях, што потым стала прычынай цяжкіх душэўных мук («Чаму не сканаў, як другія каналі?..»).

У сакавіку 1831 года Славацкі пакідае Варшаву, выязджае ва Уроцлаў, затым у Дрэздэн, адкуль, па даручэнні рэвалюцыйнага ўрада, з дыпламатычнай місіяй трапляе ў Лондан. Калі вярнуўся на радзіму — паўстанне ўжо хілілася на спад, а затым і зусім было падаўлена, што прымусіла тысячы і тысячы палякаў шукаць сабе ратунку за межамі Польшчы. Славацкі эмігрыруе ў Францыю, але неўзабаве пакідае яе і пасяляецца ў Швейцарыі, у Жэневе. Адзінокі, без сяброў і прыхільнікаў, слабы здароўем (паэту суджана было рана памерці ад сухотаў), Славацкі менавіта ў гэты перыяд знаходзіць у сабе невычэрпныя творчыя сілы. 30—40-я гады з'яўляюцца гадамі самай плённай яго паэтычнай дзейнасці. За адно дзесяцігоддзе ён публікуе трынаццаць паэм — у тым ліку і знакамітыя пяць песень «Бянеўскага» (1841), стварае цэлы рамантычны тэатр, хоць ніводнай сваёй п'есы яму не давялося пабачыць на сцэне: сярод іх — «Кардыян» (1834), «Баладзіна» (1839), гістарычная драма «Мазепа» (1839), «Ліла Вянеда» (1840).

Яснае бачанне прычын паражэння паўстання 1830—31 гадоў,—адсюль і крытыка шляхецкага рэвалюцыянізму, боль і смутак па няшчаснай зняволенай Польшчы, вера ў народ, як у носьбіта будучай рэвалюцыі і народна-вызваленчай барацьбы, у нямінучую вольнасць радзімы, — гэтым прасякнута ўся творчасць Славацкага.

У 1836 годзе Славацкі адпраўляецца ў вялікае падарожжа—спачатку ў Італію, адтуль у Грэцыю, Егіпет, наведвае Іерусалім, Сірыю, Ліван. У чэрвені 1837 года вяртаецца ў Ліворна, пасля, да снежня 1838 года, жыве ў Францыі, потым і ўжо назаўсёды вяртаецца ў Парыж. Вынікам гэтага падарожжа стала, апрача драм і паэм, шмат цудоўных лірычных твораў.

З 1842 года пачынаецца асобы этап у жыцці і творчасці Юліуша Славацкага, так званы «містычны» этап. Менавіта ў гэты перыяд значная частка эміграцыі, стаміўшыся чакаць і спадзявацца на перамены ў лёсе Польшчы, перажывае ідэйны крызіс. Выплывае і шырока распаўсюджваецца вучэнне «польскага месіянізму», якое даводзіла, што «Польшча — гэта месія новага свету», што яна не дарма столькі адпакутавала, прынесла столькі ахвяр, — такая ўжо доля яе — быць «Хрыстом народаў», скупіць, замаліць грахі чалавецтва, пасля ўваскрэснуць па волі нябесных сіл і адкрыць эру свабоды і ўсеагульнага братэрства. У 1841 г. у Парыж прыязджае Анджэй Тавянскі, самы вядомы сярод прапаведнікаў месіянізму. Гарачым яго паслядоўнікам становіцца на некалькі гадоў Міцкевіч. У 1842 годзе ў гэту секту падаецца і Славацкі, але хутка парывае з ёю, бо зразумеў памылковасць і шкоднасць яе вучэння. Праўда, містыка не прайшла бясследна для Славацкага. Многае з таго, што займала яго раней, Славацкі прызнае цяпер малазначным, нявартым паэзіі. Лірычная споведзь саступае месца прароцтвам і снам. У шэрагу твораў Славацкі спрабуе ў мастацкай форме выкласці свой новы светапогляд. Гэтай задачы была падпарадкавана задума грандыёзнай эпапеі «Кароль-Дух» — цыкла рапсодаў, прысвечанай польскай гісторыі, працу над якой перарвала смерць паэта.

І ўсё ж і ў апошнія гады жыцця паэт застаецца верны сваім ранейшым прынцыпам і перакананням. Больш таго, яго рэвалюцыйны дэмакратызм становіцца цвёрдым і палымяным. Калі яго нядаўні друг, паэт арыстакратыі Зыгмунт Красінскі, у страху перад «разнёй» заклікае да яднання народа са шляхтай, г. зн. да поўнага падпарадкавання сялянства шляхце, Славацкі выступае з гнеўным адказам — «Аўтару «Трох псалмаў». У лірыцы Славацкага апошніх гадоў выступаюць араты і работнік, грозная, узбунтаваная Варшава, ахопленая агнём польская зямля, нястрымная лава рыцараў свабоды, народ, які касуе, рве «кнігі старых законаў»...

У самы разгар рэвалюцыйных падзей вясны 1848 г. Юліуш Славацкі паспявае пабываць у Познані, пабачыцца з маці ва Уроцлаве. Да апошніх дзён ён піша і дыктуе новыя радкі «Караля-Духа», які так і застаўся незавершаным.

З красавіка 1849 года Славацкага не стала.

Вялікасць Юліуша Славацкага, значэнне яго творчасці могуць быць змераны толькі самай высокай у польскай літаратуры мераю — мерай Адама Міцкевіча. І нездарма ў Кракаве, у склепе Вавельскага сабора, у гэтым пантэоне нацыянальнай культуры, грабніцы абодвух геніяў стаяць побач.

Прапаную ўвазе чытачоў газеты некалькі вершаў Юліуша Славацкага ў сваім перакладзе.

Ніна МАЦЯШ.

Юліуш СЛАВАЦКІ

■ ■ ■

Айчына няшчасная і паднявольная,
Радзіма мая! Зноў к табе прасціраю
Я рукі свае, скрыжаваныя болем,
Ды ўсё ж я спакойны, ты адорана, —знаю!—
Бяссмерцем сонца!

ГІМН

Сумна мне, божа! У сто пераліваў
Захадам граеш ты мне прамяністым,
Гасіш валошкавай хваляй імклівай
Зорак агністасць...
Хоць залаціш неба й мора так гожа,—
Сумна мне, божа!

Голаў падняўшы, як колас нішчымны,
Моўчкі стаю ў здаваленасці ленай.
Воку чужому такім ціхамірным
Здамся, напэўна.

Ты толькі ведай , што сэрца трывожыць,—
Сумна мне, божа!

Нібы малое, што не адпускае
Маці без плачу,— я блізкі рыданню,
Бачыць, як сонца мне з хвалі кідае
Промень растання.

Хай яно ззянне назаўтра памножыць,—
Сумна мне, божа!

Тут, над марскою бурліваю пашчай,—
Сто міль ад берагу, сто да другога,—
Сёння буслоў цёплакрылых я бачыў
У лёце строгім.
Я ж іх вітаў і над польскаю пожняй,—
Сумна мне, божа!

Тое, што думаў пра смерць я так многа,
Роднага дому не ведаў гадамі,
Быў як вандроўнік у цяжкіх дарогах,
Пад перунамі,
Што не ўгадаць, дзе ў магілу палажаць,—
Сумна мне, божа!

Помніку-стражу ніколі не ўсведчыць,
Дзе будуць тлець мае белыя косці.
Тым, хто на могілках—па-чалавечы
Век мне зайздросціць.
Прыстань мая быць спакойнай не можа,—
Сумна мне, божа!

Часта дзіця на радзіме далёкай
Шлях мой малітвай гарачай асвеціць.
Ды не к айчыне нясе маю лодку,—
Гоніць па свеце.
Мусіць, малітва мне ўжо не паможа,—
Сумна мне, божа!

Гэтае неба пры сонца заходзе,
Гэту раскошу вясёлкавых цудаў
Новыя людзі і цераз стагоддзе
Бачыць тут будуць.
Пакуль не скаруся, што знікнуць я можу,—
Сумна мне, божа!

Верш напісаны на захадзе сонца ля берагоў Александрыі, 19 кастрычніка 1836 г.

■ ■ ■

О дайце мне шматок зямлі,—хоць столькі!
Браты! Няўжо замнога я прашу!
Адзін шматок, і чалавека, толькі
Каб вольныя меў цела і душу.
Як з роўным роўны, побач з ім я стану,
І дакажу, што я такі таксама.
О дайце зорку—месяца не болей,
Разлётны хвост каметы залатой!
Няхай ляціць над Польшчаю зняволенай,
Няхай асвеціць боль і смутак мой.
З нязнанай сілай развіну я крыллі
І дасягну яе у тую ж хвілю.

Калі ляжу я крыжам, калі бога
За родны край і за людзей малю,—
Імчаць, здаецца, рыцары,—іх многа,—
І топчуць коньмі ворага, як тлю.
Імкнуся бегчы й я, зарой абліты,
А зоры пасміхаюцца: «Куды ты!»

О ведзьмы злыя, зоры ледзяныя!
Нашто бязвер'ем будзіце адчай!
Шпурляю ў неба іскры агнявыя
І ўсё крычу, што ў полымі мой край.
Напаўвар'ят, не знаю, дзе падзецца,—
А то палае толькі маё сэрца!.

«Браты Жак» у Мінску. Фота А. КАЛЯДЫ.

ГОСЦІ МІНСКА.

СМЕХ З БЕРАГОЎ СЕНЫ

ХТО Ж ЯНЫ, гэтыя чатыры артысты? Спевакі, танцоры, мімы або артысты размоўнага жанру, драматычныя акцёры ці музычныя эксцэнтрыкі? Я не бяруся адказаць на такое пытанне, бо тое, што са здзіўляючым майстэрствам і абаяльнасцю робяць выканаўцы на сцэне, мае непасрэдныя адносіны да ўсіх названых раздзелаў эстраднага мастацтва і тэатра, скарае мінскіх гледачоў.

Так, іх майстэрства віртуознае ў кожным з жанраў паасобку. Нездарма, відаць, ужо больш за дваццаць гадоў афішы з імем братоў Жак збіраюць натоўпы гледачоў у Парыжы і Лондане, Нью-Йорку і Рыо-дэ-Жанейра, у іншых гарадах Еўропы і амерыканскага кантынента, на Сярэднім Усходзе. Можна з упэўненасцю сказаць, што і зараз, калі «Браты Жак» упершыню пачалі свае гастролі ў нашай краіне — Мінск, Ленінград, Талін, Рыга, Вільнюс, Масква — яны сустрэнуць шчырых прыхільнікаў іх рэдкага таленту... смяяцца.

Яны абралі смех з усім багаццем яго адценняў, як форму раскрыцця сваіх адносін да многіх, зусім не лепшых бакоў навакольнага жыцця. Іх смех бічуе і спачувае, асуджае за дробязі быту, якім мы часам надаём большае значэнне, чым яны вартыя, і супакойвае, нарэшце, дае магчымасць весела адпачыць. Бо на свеце наогул так многа дзіўнага ў звычках і паводзінах людзей, у сітуацыях, у якіх яны апынуліся, што не грэх ад душы і пасмяяцца, пажартаваць.

Але смяюцца, жартуюць «Браты Жак» спецыфічна. Быццам мініяцюрны спектакль — такім успрымаецца кожны нумар іх вялікай праграмы, і ў гэтым спектаклі яны бездакорна карыстаюцца ўсім багаццем выканаўчых магчымасцей, мастацкіх прыёмаў і сродкаў выяўлення. Гучаць тут маналогі, будуюцца нечаканыя мізансцэны, выкарыстоўваецца рэквізіт (цыліндр, кацялок, палачка, парасон, берэт, дудачка, накідка і г. д.), выконваюцца вакальныя ансамблі і сола, ёсць эксцэнтрыяда, пантаміма і танцавальны рух. Але ўсё гэта надзвычай стрымана, эканомна, з дзівосным пачуццём мастацкага такту і жыццёвай праўды. І нідзе не затушоўваецца сацыяльны змест таго, чаму прысвечаны цудоўныя замалёўкі — канцэртныя нумары праграмы.

Вось артысты выконваюць песні «Маракі і дзяўчаты» (музыка Верлора, словы Менье), «Цырк» (музыка Вержэ, словы Касмоса), і «Чым пом-пом» (музыка і словы Эстэрэля). Кожны з гэтых нумароў з сапраўдным вакальным майстэрствам, абыгрываецца ў сцэнічных дэталях. Артыстычна ўвасоблена і даносіцца да гледача думка аб тым, што ніхто не павінен траціць высокае каханне: у свеце (дадамо, у буржуазным) дзеці беднякоў пазбаўлены нават такога дэмакратычнага мастацтва, як цырк, а беспрацоўны не мае права нават на сям'ю, на светлыя пачуцці... Нумары напоўнены не толькі атмасферай партовага кабачка, гулкай плошчы перад цыркам невялічкага горада і звычайнай вёскі, дзе беспрацоўныя шукаюць работы, каб зарабляць грошы, — і атмасфера гэтая афарбавана яшчэ сумнаватай усмешкай, якая тоіцца ў падтэксце.

Героі «Братоў Жак» — гэта «маленькія» людзі Францыі. Так, яны часцей нешчаслівыя, але прагнуць шчасця, мараць аб ім. І зноў, не толькі музыка Бурдэна і словы Банэра, а і ласкавая ўсмешка артыстаў, выдатная сціпласць сродкаў выканання, якімі яны карыстаюцца, робяць нумар «Калі ў тэатры гаснуць агні» змястоўнай тэатралізаванай мікранавелай — пра чалавечую годнасць і пра лёс артыста, якому не даюць сваім мастацтвам упрыгожваць людзям жыццё. Такой жа драматычнай мікранавелай успрымаецца «Каханне на дзевятнаццаці мастах» (музыка і словы Гравэна). Гэта замалёўка будзённага Парыжа, дзе героі кахаюць, імкнуцца да шчасця і гінуць пад адным з цудоўных мастоў.

Усмешка можа быць не толькі маркотнай, смех — не толькі ласкавым, — сцвярджаюць сваёй праграмай «Браты Жак». Яны высмейваюць тых, хто верыць забабонам у «Кацінын хвасце» (музыка і словы Марсі), французскіх ажанаў-паліцэйскіх — у «Гавоце паліцэйскіх дубінак» (музыка Брэ, словы Гіго), марнатраўцаў жыцця з «вялікага свету» — у «Ча-ча-ча персідскага шаха» (музыка і словы Канстанціна), «варон» і «лісіц» — у байках Лафантэна (музыка Франсэ, Грасі, Парыса)...

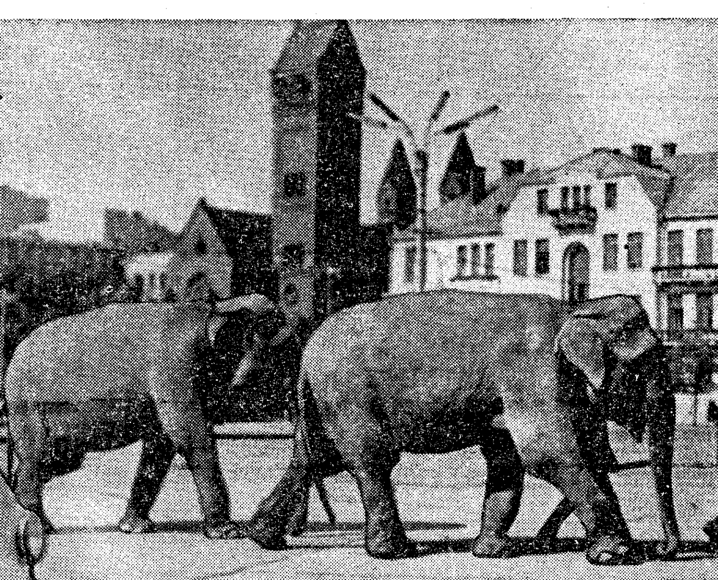
У кожнай з гэтых —то смешных, то лірычных, то публіцыстычна-завостраных сцэн трапна падгледжаны і ўвасоблены характэрныя бытавыя дэталі, прафесійныя звычкі, часам у парадыйным асвятленні і з добрым гальскім гумарам.

Мы пачалі нашы нататкі пра канцэрты «Братоў Жак» з пытання: хто ж яны? Тое, што яны выдатныя артысты, здаецца, ужо зразумела. Трэба яшчэ дадаць, што «Браты Жак» — не зусім браты. Справа ў тым, што дырыжор Французскага радыё і хормайстар Поль Тудрэн, як і драматычны акцёр і бакалаўр мастацтва Франсуа Суберан, сустрэўся з братамі Андрэ і Жоржам Белек выпадкова, калі лічыць, што агульная любоў да песні —гэта выпадковасць. Пакуль не стварыўся гэты артыстычны ансамбль пад імем «Браты Жак», Андрэ Белек быў доктарам права, а ў мінулым і студэнтам кансерваторыі, а Жорж Белек — вядомым мастаком, які атрымаў Рымскую прэмію Французскай акадэміі мастацтваў і адначасова быў... трубачом эстраднага аркестра Клода Лютэра. Калі яны ўсе чатыры апранулі свае, цяпер вядомыя амаль на ўвесь свет трыко, цыліндры і белыя пальчаткі, калі стварылі праграму з французскіх песень і пачалі выступаць у парыжскіх кабарэ, — на афішы абазначалася: «Браты Жак».

Сапраўдным творчым братам выдатных артыстаў стаў цудоўны піяніст Губэр Дэжэ, які праводзіць усю музычную частку праграмы, а сястрой — абаяльная Жаклін — канферансье канцэрта.

Шчырае дзякуй «Братам Жак», якія прывезлі да нас з берагоў Сены сваё вясёлае і змястоўнае мастацтва.

І. ІНІЧ.

Мінск, 3 верасня. Артысты цыркавога калектыву «Аэрас» з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі накіроўваюцца на першую рэпетыцыю. Заўтра, 6 верасня, адкрыццё новага сезона на манежы Мінскага цырка.

СПЯВАЮЦЬ ПОЛЬСКІЯ ХАРЦЭРЫ

Па-святочнаму выглядаў пазаўчора Палац культуры Мінскага трактарнага завода, упрыгожаны беларускімі і польскімі дзяржаўнымі сцягамі. Тут адбыўся канцэрт Цэнтральнага ансамбля польскіх харцэраў пад мастацкім кіраўніцтвам галоўнага дырыжора, заслужанага дзеяча культуры Польскай Народнай Рэспублікі Уладзіслава Скарачэўскага.

Ансамбль польскіх харцэраў, створаны пры Варшаўскім Вялікім тэатры, налічвае больш як 200 спевакоў, харэографістаў і іншых выканаўцаў. Гэта яго першая канцэртная паездка ў Беларусь. Яна адбылася ў адказ на гасцяванне ў братняй Польшчы калектыву мастацкай самадзейнасці Мінскага Палаца піянераў.

У дзень першага канцэрта юныя гледачы нашай сталіцы цёпла прынялі сваіх польскіх сяброў. Яны прабудуць у Мінску некалькі дзён.

У рэдакцыю газеты «Літаратура і мастацтва»

Прашу на старонках вашай газеты выказаць маю сардэчную падзяку ўсім арганізацыям, сябрам, таварышам за душэўныя, цёплыя віншаванні ў дзень майго 60-годдзя.

Павел КАБЗАРЭЎСКІ.

ТЭАТР ПАД ЗЯМЛЁЙ

За дванаццаць кіламетраў ад сталіцы Лівана — Бейрута, у даліне ракі Нахр эль-Кальб знаходзіцца славуты грот Джэйта. Гэта сталактыта-сталагмітавая пячора, напалавіну залітая вадой. У грот вядзе шырокая лесвіца. Сотні турыстаў кожны дзень спускаюцца пад зямлю, каб палюбавацца выдатным творам прыроды. Яны садзяцца ў лодкі і плывуць па падземнай рацэ.

Калі нарэшце вузкі тунель канчаецца, турысты трапляюць у казачную залу з высокімі скляпеннямі, якія падпіраюцца натуральнымі калонамі. Рознакаляровыя лямпачкі ў вадзе і збоку, са сцен, асвятляюць залу, ствараючы незабыўнае відовішча. Невыпадкова таму ў гроце Джэйта — гэтым непаўторным творы прыроды — міністэрства турызму Лівана вырашыла стварыць першы ў свеце падземны тэатр. Купалападобная арматура з лёгкіх металаў, апранутая ў шкло, будзе трымацца на стальных сваях. Сцэну, дыяметрам у дванаццаць метраў мяркуецца размясціць у цэнтры залы. Для гледачоў абсталёўваюць невялікі партэр і шэсць ярусаў, якія змесцяць больш як 450 чалавек.

А. ШЧАШЧАЕЎ, (ТАСС).

ТЭЛЕБАЧАННЕ

5 верасня

Першая праграма 9.10 — тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. 8-ы клас. «Жанравыя разнавіднасці беларускага фальклору». 9.40 — «Белавежская пушча». Кінанарыс. 10.00 — навіны (М). 10.15 — для дзяцей. «Цуды прыроды» (М). 10.30 — праграма Балгарскага тэлебачання (М). 16.45 — праграма перадач 16.50 — навіны (М). 17.00 — тэлевізійнае агенцтва «Піянерыя» (М). 18.00 — «У. І. Ленін. Хроніка жыцця і дзейнасці». Адкрыццё цыкла (М). 18.45 — «Панарама навін». 19.00 — «Экран збірае сяброў». Канцэрт удзельнікаў мастацкай самадзейнасці (М). 20.00 — праграма каляровага тэлебачання. «Шэсць песень пра Балгарыю». Прэм'ера тэлевізійнага савецка-балгарскага фільма (М). 21.00 — «Эстафета навін» (М). 22.00 — канцэрт майстроў мастацтваў Народнай Рэспублікі Балгарыі і Савецкага Саюза (М). 24.00 — навіны (М).

Другая праграма 18.45 — перадача з Масквы. 19.00 — дзіцячы экран. «Жыццё і пакуты Івана Сяменава». Мультфільм. 19.20 — у свеце мастацтваў. «Траццякоўская галерэя». Дакументальны фільм. 19.50 — рэклама, аб'явы. 20.00 — «І зноў сустрэча з юнацтвам». Тэлевізійны спектакль.

6 верасня

Першая праграма 8.55 — праграма перадач. 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — навіны (М). 10.00 — «Будзьце шчаслівыя!» (М). 10.30 — «Стандартызацыя і прагрэс» (М). 11.00 — «Аб'ектыў». Тэлевізійны клуб. Заключная перадача тэлеконкурсу кінааматараў СССР і Балгарыі (М). 12.00 — «Белыя і чорныя». Тэлевізійны шахматна-шашачны клуб. Аматарам шашак. 12.30 — тэлевізійны тэатр для дзяцей. Е. Патрык. «Новае адзенне караля» (М). 13.40 — «Здароўе». Навукова-папулярная праграма Трансляцыя на Маскву. 14.30 — «Музычная шкатулка». 14.50 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 15.10 — для дзяцей. «Блакітная дарога». Кінанарыс. 15.25 — «Сказы Уральскіх гор». Навукова-папулярны фільм (М). 16.30 — М. Ляонаў «Чакайце майго званка». Тэлевізійны спектакль. Першая і другая часткі (М). 18.30 — навіны (М) 18.45 — у эфіры — «Маладосць». «Стадыён КВЗ» (М). 20.15 — канцэрт (М). 21.10 — «Свет сацыялізма» (М) 21.40 — праграма каляровага тэлебачання. «Яго звалі Роберт». Мастацкі фільм (М). 23.00 — «Песні прылятаюць у Маскву». Музычная праграма (М). 24.00 — навіны (М).

Другая праграма 12.00 — «Веды» (М). 12.30 — па роднай краіне. «Вуліцы гавораць». Дакументальны фільм. 14.10 — у эфіры — «Маладосць». Перадача з Кіева. 15.10 — навіны (М). 19.00 — у свеце мастацтваў. «Сем савецкіх песень» Дакументальны фільм. 19.30 — экран паўторнага фільма. «Востраў Калдун». Мастацкі фільм. 20.35 — «Крылатыя песні». Фільм-канцэрт.

7 верасня

Першая праграма 8.55 — праграма перадач. 9.00 — «На зарадку станавіся!» (М). 9.15 — навіны (М). 9.30 — «Будзільнік». Перадача з Ташкента. 10.00 — «Музычны кіёск» (М). 10.30 — для школьнікаў. «Свяшчэнныя месцы нашай Радзімы». Магнітагорск (М). 11.00 — для школьнікаў. «Турнір умелых». Спаборніцтвы юных авіямадэлістаў (М). 11.30 — «Скарбы Ленінграда». Міхайлаўскі замак. 11.45 — для дзяцей. «Прапала лета». Мастацкі фільм (М). 13.00 — сёння — Усесаюзны дзень работнікаў нафтавай і газавай прамысловасці (М). 13.30 — «Сельская гадзіна» (М). 14.30 — для дзяцей «Як самому зрабіць цацкі». «Праграма каляровага тэлебачання. 15.00 — міжнародны турнір па хакеі на прыз газеты «Советский спорт». Фінал (М). У перапынках — навіны (М) 17.15 — М. Ляонаў. «Чакайце майго званка». Тэлевізійны спектакль. 3-я і 4-я часткі (М). 19.00 — «Клуб кінападарожнікаў». (М). 20.00—«Асенняя песня». Музычная кампазіцыя па творах І. Дунаеўскага (М). 20.45 — «Сем дзён». Міжнародная праграма (М). 21.30 — праграма каляровага тэлебачання. Мультпанарама (М). 22.30 — «Песні дружбы». Да 25-годдзя з дня звяржэння фашысцкай дыктатуры ў Балгарыі. 23.15 — «Спартыўны тыдзень (М).

Другая праграма 14.30 — для воінаў Савецкай Арміі і Флоту Перадача з Краснадара. 15.00 — дзіцячы экран. «Бобік і Барбос». Лялечны фільм. 20.10 — «Гульня на сваім полі». Тэлевізійны спектакль. 21.45 — «Калекцыя Краутгартнера». Фільм-канцэрт. 22.30 — у эфіры — «Маладосць» (М).

Міністэрства культуры БССР з глыбокім жалем паведамляе аб смерці заслужанай артысткі рэспублікі Людмілы Аляксандраўны Гамулінай-Цурбаковай і выказвае спачуванне калектыву Гомельскага абласнога драматычнага тэатра і родным нябожчыцы.

Беларускае тэатральнае таварыства глыбока смуткуе з прычыны смерці заслужанай артысткі БССР Людмілы Аляксандраўны Гамулінай-Цурбаковай і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыцы.

КРОКВЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар).

Я выкіраваў каня з двара, крыху пастаяў на вуліцы і паехаў да ўзлеску: трэба ж забраць кроквы. Чамусьці цяпер мне ўсё здавалася, што час ідзе надта марудна, што дарога, як знарок усё роўна, падаўжэла: едзеш-едзеш, а ёй усё канца няма. Я думаў пра бацьку. «От быў бы ён, даўно б стаяў у нас новы дом, не ляжала б мама ў доктаркі Ядзі праз гэтыя кроквы». Бацьку мала і помню, ён памёр, калі я быў яшчэ малы. Маці казала, што здароўе ў бацькі адабрала вайна: пад Вязьмай яго раніла асколкам у жывот, а пад Курскам —разрыўной куляй у плячо.

Ужо добра ўмеркла, калі я завярнуў у свой двор. Ля зруба на тоўстым кругляку ў нас хтосьці сядзеў. Калі я спыніў каня, чалавек падняўся. Я пазнаў лесніка Ёсіпа. Ёсіп падышоў да воза, паглядзеў, што я прывёз, памог скінуць жэрдкі, а потым папытаў:

— А маці, хлопча, дзе твая?

— Яе возам было прыцiснула, дык у ложак доктарка палажыла.

Ёсіп нешта падумаў і зноў папытаў:

— Бярвенцы гэтыя, дзе ты насек?

— За Лядамі, на грудку.

Ёсіп нахмурыўся, растаптаў ботам акурак.

— За Лядамі, хлопча, казённае, — ён яшчэ болей нахмурыўся. — Каб калгаснае — мне што: хоць усё папілуйце. А за казённае прыйдзецца аштрафаваць. Ты, хлопча, перадай гэта маці.

Мне хацелася сказаць, што мы ж не знарок гэта, у нас не было часу схадзіць у лясніцтва і выпісаць гэтыя кубаметры, ды мо і не ведала маці, казённае гэта ці калгаснае. Хацелася сказаць Ёсіпу, што, як толькі маці паправіцца, скоранька сходзіць у лясніцтва. Але ўжо было позна: кашляючы, Ёсіп спорненька ступаў на вуліцу.

«От жа нагода навярнулася...», — успомніў я матчыны словы, і ўслед за Ёсіпам выехаў на вуліцу. На брыгадным дзядзінцы выпраг каня, занёс у хамутоўню вупраж. Потым падвёў Громіка да бочкі з каламаззю і, стаўшы на яе, узабраўся каню на спіну.

Табун пасвіўся ля Галеніцы, у самым лагу, які ўжо завалакло белаватым туманом. Над ім віс сінаваты дымок: конюх Аўдзей паспеў ужо распаліць вогнішча. З туману несліся конскі храп і тупат, у густой медуніцы дзёр горла дзяркач, яму азвалася ў жыце за Галеніцай перапёлка.

Я спутаў Громіка, закінуў за плячо аброць і падаўся быў дадому, як натрапіў на дзядзьку Астаха. Ён таксама з аброццю ішоў ад вогнішча.

— Ты, Янак? Куды ж далёка ездзіў?

— На кроквы прывёз.

— Глядзі, які скоранькі.

— І жэрдак на латы насек,—дадаў я.

— Дык ты зусім маладзец! Ён правёў сваёй сухой далоняй па маёй голай макаўцы.—Заўтра паставім кроквы і пачнём лацiць.

Свойскасць і шчырата дзядзькі Астаха трошкі адгарнулі мае самотныя думкі, прыдалі настрою.

— Вось толькі...— пачаў быў я.

Ад дзядзькі Астаха я не мог і не хацеў таіць, расказаў усё, як было: і пра тое, як абярнуўся воз, і як заходзіў вечарам ляснік Ёсіп.

Уважліва, не перабіваючы, дзядзька Астах выслухаў мяне, потым, не спяшаючыся, сказаў:

— Нічога, Янак, уладзім неяк з гэтымі кубаметрамі.

Ён змоўк. Я таксама не падаваў голасу, часценька ступаў, стараючыся не адстаць. Дзесьці за Галеніцай выглянуў з-за хмаркі веташок, кінуў на шэры дарожны пясок цьмянае сяйво, зноў паплыў, куляючыся з хмаркі ў хмарку. Аціхала, гасіла агні Сцяпкова, спаць збіралася.

Паварочваючы ў вузкую, з роўнымі радамі ліпнёвых прысад, вулачку, дзядзька Астах прыпыніўся, сказаў:

— Ты, Янак, вось што: пра Ёсіпа маці пакуль што — ні гу-гу... Хай папраўляецца...

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі —3-24-62, аддзела публіцыстыкі—3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва—6-25-19, бухгалтэрыі—6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. АТ 18326